

TREBALL FINAL DEL GRAU EN LLENGUA I LITERATURA CATALANES

GUIA PER A L'ELABORACIÓ DEL TFG

Ona Domènech i Bagaria
Teresa Iribarren i Donadeu
Maite Puigdevall i Serralvo

Octubre 2012

ÍNDEX

Capítol 1. Conceptualització del treball final de grau	3
1.1. Definició i objectius.....	3
1.2. Modalitats de TFG.....	4
1.3. Estructura.....	6
1.4. Procediment	9
Capítol 2. La citació i la referenciació bibliogràfiques.....	13
2.1. Què són i per a què serveixen la citació i la referenciació?.....	13
2.2. Citació i plagi, dues cares de la mateixa moneda	16
2.3. Tipologies de citacions.....	17
2.4. Elements formals de les citacions.....	19
2.5. Estils de citació.....	21
2.6. Bibliografia o referències?	26
Capítol 3. Aspectes formals i convencions tipogràfiques.....	30
3.1 Aspectes generals de la presentació del treball	30
3.1.1 Parts del treball i aspectes formals	31
3.1.2 Criteris generals de presentació del treball	33
3.2 Majúscules i minúscules	34
3.3 Les abreviacions.....	37
3.4 Tipus de lletra: cursiva, negreta i versaleta	40
3.5 Signes de puntuació.....	42
Bibliografia	45
Bibliografia citada.....	45
Webgrafia citada	46
Recursos diversos sobre com elaborar treballs acadèmics.....	46

CAPÍTOL 1. CONCEPTUALITZACIÓ DEL TREBALL FINAL DE GRAU

1.1. DEFINICIÓ I OBJECTIUS

El treball final de grau (TFG) és un **discurs científic**, de major llargada i ambició que els treballs que heu realitzat al llarg de la vostra trajectòria universitària, i que ve a ser-ne la culminació. En principi, el TFG ha de plantejar una **pregunta de recerca inèdita**, ben formulada i que presenti un interès rellevant. L'objectiu del TFG és, doncs, que respongueu de manera convincent aquesta pregunta a partir de la vostra tasca d'investigació i de la vostra capacitat d'exposició i d'argumentació.

El TFG és un **acte comunicatiu** que fonamentalment pretén proporcionar una informació, proposar-ne una interpretació i divulgar-la amb el màxim d'excel·lència acadèmica. En tot cas, ha de ser concebut com un text adreçat a un lector que pertany a l'àmbit universitari i que –en principi, bé que no necessàriament– coneix els fonaments i les autoritats de la disciplina.

Com tot discurs textual generat al si d'una institució –en aquest cas, la universitat– s'insereix en una tradició i, per tant, participa d'unes **convencions formals i retòriques** que convé conèixer per tal d'emmotllar-s'hi, amb major o menor grau. Saber-les utilitzar de manera correcta és imprescindible per tal que l'acte comunicatiu es dugui a terme de manera reeixida.

En el TFG cal que demostreu que heu adquirit de manera satisfactòria els continguts disciplinaris i les competències treballades al llarg del grau. Es tracta, doncs, d'un treball que ha de ser concebut no només des de la **maduresa intel·lectual**, sinó també de manera autònoma, per bé que al llarg de tot el procés sereu dirigits per un tutor expert en la matèria que us donarà les indicacions necessàries. El treball abordarà temàtiques i objectes d'estudi que se circumscriu dins dels àmbits disciplinaris de la llengua, de la literatura i de la cultura catalanes.

Tot i que, en primera instància, el TFG ha de ser concebut per ser avaluat i obtenir una acreditació òptima, també convé que el concebeu com la vostra **aportació a la comunitat científica** de la qual formeu part, en tant que universitaris, i amb la qual heu d'establir un diàleg constructiu, versemblant i convincent que respongui a les expectatives dels vostres lectors. Així, el vostre discurs ha de partir d'uns coneixements sobre la matèria que heu d'haver adquirit prèviament, sobretot mitjançant la lectura de les fonts bibliogràfiques que tracten el camp d'estudi escollit. Heu d'articular el discurs tenint en compte que va adreçat a un col·lectiu amb el qual compartiu uns referents disciplinaris, una metodologia i unes convencions acadèmiques que, si bé han de ser subjacents al llarg del treball, només convindrà explicitar en aquelles ocasions en què el discurs així ho exigeixi.

Han de presidir el TFG el **rigor científic** (el desenrotllament d'una pràctica metòdica), l'**honestedat** de la tasca realitzada i la voluntat de fer una **aportació útil** a la disciplina que complementi, matisi, qüestioni o faci propostes alternatives a interpretacions formulades per altres estudiosos. Heu de demostrar que sabeu establir una relació dialògica amb les idees i els discursos formulats per les autoritats de la disciplina. Ara bé, cal tenir en compte que, com en tot treball acadèmic, l'originalitat i la creativitat seran dues virtuts especialment preuades en el TFG. Així doncs, és convenient que el TFG no es limiti a reproduir discursos i propostes interpretatives d'altri.

L'exposició de manera sintètica de la informació més rellevant sobre l'àmbit o objecte d'estudi haurà de ser el punt de partida del TFG, mentre que la informació més secundària s'inclou en el decurs del treball per tal de confirmar, rebatre o il·lustrar una idea quan és estrictament necessari. En aquest sentit, doncs, cal ser molt curós en el bon ús de les fonts bibliogràfiques, de bases de dades o d'altres informacions extretes d'Internet. Al llarg del treball cal fer evident que s'han seleccionat, comprès i usat amb bon sentit crític i amb mesura la bibliografia i altres informacions veritablement rellevants sobre el camp d'estudi en què s'inscriu el TFG, i que són citades de manera precisa i fiable.

És requisit indispensable que el TFG presenti un nivell òptim de **polidesa** quant a la presentació (com veureu més detalladament al capítol 3); l'estructura ha de ser coherent i les diferents parts han de presentar en elles mateixes una **cohesió textual** interna i que facin avançar la línia medul·lar del discurs de manera lògica i argumentada. Al seu torn, l'estil ha de ser clar, llegible, precís i concís, amb un ús correcte de la **terminologia** pròpia de la disciplina. Igualment, heu d'exhibir un domini excel·lent de la llengua catalana des del punt de vista gramatical i ortotipogràfic, així com també demostrar la vostra expertesa en el desenrotllament i adequació del discurs expositiu i argumentatiu. És important que el TFG presenti una **riquesa lingüística i expressiva** pròpies d'un professional de la disciplina.¹

1.2. MODALITATS DE TFG

Podeu concebre el vostre TFG d'acord amb una de les tres modalitats següents: TFG **expositiu** (descriptiu), TFG de **recerca** (argumentatiu) i **memòria de pràctiques** (narratiu i expositiu). El TFG, tanmateix, no sol presentar una sola d'aquestes modalitats, sinó que sovint es combinen en un mateix treball diferents tipologies discursives.

- a) **TFC expositiu (descriptiu)**. Es tracta d'un treball en què realitzeu una descripció i anàlisi en profunditat d'un objecte d'estudi que haureu consensuat amb el vostre director. Aquesta tipologia de treball reclama que justifiqueu el camp d'estudi, la

---

¹ Per a més informació sobre la redacció acadèmica podeu consultar el curs en línia Argumenta, elaborat pels serveis lingüístics de les universitats catalanes (http://wuster.uab.es/web_argumenta_obert/).

metodologia que emprareu, i que sigueu molt sistemàtics en l'exposició que desenrotllareu al llarg del TFG.

En aquest tipus de discurs sol utilitzar-se la tercera persona, les afirmacions formulades de manera impersonal i el temps present.² En aquest cas no és requisit formular una pregunta de recerca i el TFG no es planteja com una aportació original a la disciplina.

- **Exemple de treball expositiu:**

“La revista *Troços* (1916-1918): publicació avantguardista”. Objectiu: catalogació, descripció i anàlisi del contingut de la revista. Metodologia: buidatge sistemàtic de la publicació i contextualització històrica en el marc de l'avantguarda catalana.

- b) **TFC de recerca (argumentatiu).** La clau d'aquest treball és que formuleu una pregunta de recerca i que realitzeu una tasca d'investigació amb la finalitat de donar-hi resposta a partir d'evidències i d'argumentacions sòlides, d'acord amb les convencions del discurs acadèmic. L'argumentació ha de ser clara, coherent i equilibrada, i s'ha de fonamentar en proves (fets, dades o citacions) que facin progressar de manera lògica i raonada el fil del discurs.

En aquest tipus de TFG es pot utilitzar la primera persona (singular o plural), i les afirmacions es formulen de manera personal i en temps present. En aquest cas el TFG es planteja com una aportació original a la disciplina.

- **Exemple de treball de recerca:**

“La diglòssia al municipi mallorquí de Calvià”. Objectiu: respondre la pregunta de recerca “en quins termes es manifesta la diglòssia al municipi de Calvià?”. Metodologia: entrevistes a habitants de Calvià i anàlisi de diferents mostres textuais que circulen en la població.

- c) **TFC com a memòria de pràctiques (narratiu i expositiu).**³ En aquest cas es tracta de narrar la tasca que hagueu realitzat en un entorn professional vinculat amb la disciplina i que haurà estat guiada pel vostre director. El treball ha de presentar l'entitat en la qual heu desenrotllat la vostra experiència professional, descriure la tasca realitzada en el decurs del primer semestre i aportar-ne les evidències més destacades.

---

² És molt important que useu la mateixa persona narrativa al llarg de tot el treball.

³ Aquesta modalitat de treball, durant el curs 2012-2013, encara no s'ha desplegat.

En aquest tipus de discurs cal utilitzar la primera persona (singular o plural), i les afirmacions es formulen de manera personal i en temps de passat i/o present. En aquest cas el TFG es planteja com un relat d'una experiència professionalitzadora desenrotllada dins de l'àmbit de la disciplina.

- **Exemple de memòria de pràctiques:**

“Poetes valencians a LletrA”. Objectiu: elaboració d'entrades a la pàgina web de literatura catalana LletrA. Metodologia: investigació bibliogràfica i redacció d'entrades informatives sobre escriptors.

1.3. ESTRUCTURA

A continuació us expliquem les parts que conformen l'estructura del treball acadèmic, remarcant-ne els aspectes relacionats amb els continguts i les funcions que duen a terme. Per als aspectes formals que cal aplicar a cada una d'aquestes parts, podeu consultar el capítol 3.1. d'aquests materials.

a) Títol (i subtítol). El títol ha de plasmar l'essència del TFG. Evidentment, és molt recomanable que sigui el màxim de **sintètic**, **descriptiu** i que també sigui **atractiu** des del punt de vista retòric. Teniu l'opció d'incloure també un subtítol; en aquest cas el títol pot ser més sintètic i el subtítol més llarg i descriptiu (cal evitar, tanmateix, repeticions).

És recomanable que el títol i el subtítol incloguin els **mots clau** (*key words*) de l'assaig acadèmic. D'aquesta manera, si el TFG es cataloga i es posa a disposició de la comunitat científica, a partir dels mots clau que contenen ambdues rúbriques (títol i subtítol) es podrà trobar fàcilment en una cerca a Internet.

b) Índex. L'índex (amb disposició tipogràfica vertical) ha de plasmar el contingut més essencial del treball de manera clara, ordenada i d'acord amb una progressió lògica. Dit altrament, ha de ser la presentació el màxim de sintètica tant de l'objecte d'estudi com de l'estructura del TFG.

L'índex s'organitza en capítols i, si cal, en subcapítols i annexos (el material annex sempre s'adjunta al final). Evidentment, cal que sigui el màxim d'esquemàtic i que estigui ordenat de manera jeràrquica, amb un ordre arbori, amb numeració, i amb referència a la pàgina d'inici de cada capítol (i subcapítol). L'índex ve a ser el full de ruta que presenta la informació que trobarà el lector del TFG.

c) Introducció. Aquesta part del treball és fonamental: hi heu d'exposar de manera molt sumària l'**objecte d'estudi** que abordeu, presentar l'**estat de la qüestió** emmarcat dins de la disciplina, i justificar el vostre **objectiu** (pregunta de recerca), la **metodologia** que

emprareu per assolir-lo, i l'**estructura** del TFG. També hi podeu explicar, si escau, les fonts documentals consultades i l'ús que n'heu fet. I en el cas que opteu per incloure material annex al final del treball, cal que ho justifiqueu en la introducció.

En la justificació cal posar en relleu el **sentit** i la **rellevància** de l'objecte d'estudi i de la pregunta de recerca que formuleu, així com també la delimitació dels objectius estrictes del TFG. És convenient que en la introducció deixeu apuntat que sou conscients de l'existència i de l'interès que tenen altres qüestions relacionades amb el tema triat, però que no s'abordaran en el TFG en qüestió per les raons que sigui (objectius del TFG, temps, espai, etc.).

Abans de la introducció, si ho creieu convenient, hi podeu incloure els **agraïments**. Els agraïments tant poden anar adreçats a persones del món acadèmic i dels vostres cercles familiars i d'amistat, com a persones que hagin col·laborat de forma més o menys puntual en el procés d'elaboració del TFG (algú que ha proporcionat una informació inèdita, un professional de l'àmbit bibliotecari o d'arxius, etc.).

d) Cos del treball (desenvolupament). El cos del treball, que s'organitza en capítols (i subcapítols), ha de presentar l'exposició i/o l'argumentació que desenrotlleu. El discurs necessàriament s'ha d'articular d'acord amb una **progressió temàtica** de forma coherent i ben cohesionada, amb transicions lògiques entre els diferents capítols. La redacció de cada paràgraf cal concebre-la com una baula més que intenta donar resposta a l'objectiu i/o pregunta de recerca plantejada en la introducció del TFG.

En aquesta part del treball heu de ser capaços de construir el vostre discurs expositiu i/o argumentatiu a partir de les evidències que anireu presentant i que, és clar, anireu interpretant. Aquelles qüestions que siguin especialment significatives, si ho creieu convenient, les podeu il·lustrar amb exemples.

Heu de concebre el desenvolupament del TFG com la vostra **contribució al debat intel·lectual** en curs que s'està desenrotllant dins de la disciplina en relació amb l'objecte d'estudi escollit. És molt important que la vostra veu adquireixi protagonisme, que sigui convincent i que destil·li autoritat: cal evitar l'excés de citacions bibliogràfiques, d'il·lustracions amb exemples, de redundàncies, de canvis de tema sobtats, i d'incorporació d'informació irrellevant –això és, poc rendible o massa tangencial.

Així mateix, convé que subratlleu la **novetat** de les dades i de les interpretacions que proposeu en el context de la discussió disciplinària. Dit altrament, ha de quedar molt clar quina és la vostra aportació en el diàleg intel·lectual.

En el desenvolupament del TFG, d'acord amb la convenció de l'assaig acadèmic, podeu utilitzar el recurs de la inclusió de **notes a peu de pàgina**.⁴ En aquestes notes s'hi introdueix informació explicativa o complementària en relació amb el fil principal del discurs, però que té un valor secundari. En cap cas s'hi inclourà informació general o afirmacions prou conegudes dins de l'àmbit disciplinari.

Recomanacions: cal evitar 1) fer afirmacions massa genèriques, que segons com s'articulin poden ser falses; 2) apuntar consideracions que no hagin estat provades amb fets o dades objectives al llarg del TFG; i 3) formular tautologies. Exemples d'aquesta tipologia d'errors corrents: 1) "els poetes valencians escriuen sota la influència d'Ausiàs March", "els parlants de la Franja usen molts castellanismes"; 2) "Montserrat Roig hauria volgut escriure més novel·les", "els catalans fan més faltes d'ortografia en els *emails* que els anglesos"; 3) "a Mallorca hi ha parlants mallorquins", "els poemes amorosos sempre aborden la temàtica de l'amor", "la guerra civil espanyola va ser un conflicte bèl·lic molt important".

- e) **Conclusions (cloenda).** Aquesta part clausal del TFG està molt directament relacionada amb la introducció, atès que, en darrera instància, cal demostrar que s'han satisfet les expectatives generades en el lector a l'inici del treball. Convé que hi feu una recapitulació (**síntesi**) de les qüestions més rellevants plantejades en la introducció i que heu anat tractant en el desenvolupament del TFG (**anàlisi**).

És una part essencial del treball tant des del punt de vista estructural com retòric: s'hi ha de demostrar que la pregunta de recerca a partir de la qual s'articula tot el TFG l'heu sabut respondre amb evidències i argumentacions acadèmiques, de manera creïble i satisfactòria, i que heu assolit els objectius apuntats a la introducció.

Cal que sigueu capaços de mostrar de manera sintètica quina ha estat la vostra contribució personal al debat disciplinari, indicar quines novetats o avenços hi heu aportat, i si heu estat capaços de formular noves qüestions i obrir línies d'anàlisi inèdites.

Important: a les conclusions **mai** no hi heu d'introduir dades noves, desenvolupar arguments que no hagueu tractat, ni tampoc entrar en contradicció amb afirmacions que hagueu formulat prèviament.

---

⁴ Sobre les notes a peu de pàgina que contenen referències bibliogràfiques vegeu el capítol 2.

- f) **Bibliografia i webs.** La bibliografia ha d'incloure aquelles referències bibliogràfiques, hemerogràfiques, de llocs web i de documents d'arxius que **són citades** en el cos del treball o a les notes a peu de pàgina. No hi heu d'incloure obres de referència (diccionaris, enciclopèdies, Viquipèdia) o de manuals que hagueu consultat però que no són una font d'informació inserida dins del discurs del TFG. Tanmateix, sí que hi podeu fer constar alguna obra de la disciplina, encara que no hagi estat citada, si considereu que convé deixar constància que constitueix un text de referència implícita.

Com és prou sabut, el llistat bibliogràfic s'organitza segons l'ordre alfabètic del primer cognom de l'autor i, al seu torn, d'acord amb l'ordre cronològic. Quan se cita un lloc web, convé fer constar entre parèntesis la data de consulta, atès que els textos digitals d'Internet no són de naturalesa estàtica.⁵

- g) **Annexos.** En alguns casos podeu afegir al final del TFG un capítol per incloure aquell material annex que contingui informació rellevant en relació amb el treball i que no es pot incloure dins del cos del text per raons d'espai o de lògica textual. Els annexos poden incloure diferent tipus d'informació, que convé presentar de manera **lògica i ordenada**, i també s'han de fer constar en l'índex. Com que el material annex de vegades pot ser de naturalesa força o molt heterogènia, convé que s'inclouï de manera el màxim de curosa.

Els annexos poden ser molt diversos: des de la transcripció d'entrevistes fins a documents d'enquestes, llistats de dades, corpus textuais analitzats, resultats d'enquestes amb gràfics, estadístiques institucionals, cartes manuscrites dipositades en arxius o lliurades per persones amb qui s'ha contactat, una relació d'informació inèdita, etc. Cal tenir en compte que si s'inclou informació confidencial o personal, convé comptar amb el vistiplau previ de la persona o institució que us l'ha proporcionada.

1.4. PROCEDIMENT

El procés d'elaboració del TFG hauria de seguir, preferentment i a títol orientatiu, les pautes següents:

- a) **Tria del tema (formulació de la pregunta de recerca) i de la metodologia de treball.** En l'estadi inicial del TFG heu de proposar al director un o diversos

⁵ Al capítol 2 teniu indicacions més precises sobre com elaborar la bibliografia.

objectes d'estudi que pertanyin a l'àmbit temàtic escollit (fitxa del menú de TFG). D'acord amb les vostres inquietuds, coneixements i competències, però també en funció de l'interès de la proposta que hi vegi el director, aquest us ajudarà en el procés de tria del treball, així com també de la metodologia concreta que utilitzareu per tal de dur-lo a terme. En aquest estadi ja heu de formular la pregunta de recerca (treball de recerca o argumentatiu): el **contingut**, la **forma** i la **metodologia** del TFG s'han de concebre amb l'objectiu de donar resposta a aquesta pregunta (que, si convé, anireu matisant a mesura que el treball es vagi definint).

La concreció del tema del treball, en el marc de la fitxa de TFG, ha de ser fruit del **consens** entre vosaltres i el director: haureu d'explorar diferents opcions i sospesar-les, i el director us pot fer suggeriments i contrapropostes. Si bé el procés de **concreció** del tema no pot ser precipitat, convé que aquest estadi no es dilati massa: una bona gestió del temps és clau.

Igualment és fonamental que un cop establiu el tema i la metodologia, acoteu molt bé el camp d'investigació. Això és, cal que delimitau l'objecte d'estudi a realitzar per tal que es pugui dur a terme de manera satisfactòria amb un temps raonable (dos semestres), i tenint molt present l'espai de què disposeu per materialitzar la recerca (màxim 40 pàgines).

- b) Cerca, lectura i gestió de la bibliografia i altres fonts documentals.** Un cop determinat el tema i el mètode del TFG, heu de fer un treball de cerca dels llibres, articles, bases de dades i informació d'Internet que abordin el tema del TFG, així com també de fons documentals (arxius, centres d'investigació) que convingui, d'acord amb les indicacions que us haurà donat el director. Tot seguit haureu de procedir a la lectura (o visionat en el cas de material audiovisual) i extracció de la informació més rellevant d'aquestes fonts documentals.

És fonamental que gestioneu bé tota la informació: cal que **discrimineu** la que és rellevant de la que no ho és, que l'ordeneu de manera **jeràrquica i sistematitzada**, i que la sapigau sintetitzar per tal de fer-vos una composició de lloc general com a punt de partida del treball. Un dels valors que ha de tenir un TFG és demostrar que heu tingut la capacitat de **gestionar** correctament la informació que, bé s'incorpora d'una font fiable (que sempre cal citar correctament), bé l'heu generada vosaltres mateixos.

Recomanació. Si en el procés de lectura de textos trobeu una afirmació molt rellevant, que considereu que tal vegada convindrà citar-la en el treball, és molt recomanable que prengueu nota de la font (citació textual correcta i totes les dades bibliogràfiques, documentals o d'Internet).

És indispensable que es tracti d'una informació substantiva, que s'adigui amb la pregunta de recerca i l'objectiu del treball, i que es presenti de manera que faci avançar l'exposició o argumentació del TFG. En tot cas, hi heu d'establir una relació dialògica.

Recomanació. En aquest sentit, cal advertir que el TFG **mai** no es pot limitar a reproduir citacions d'altri de manera acumulativa: cal evitar que el treball es converteixi en un mer catàleg o collage d'afirmacions de les autoritats de la matèria.

És molt aconsellable que utilitzeu bases de dades bibliogràfiques en línia com ara [TRACES](#). Ara bé, no podeu perdre de vista que molta de la informació sobre la disciplina **no està disponible a Internet** i que convé que l'aneu a consultar *in situ* a biblioteques, hemeroteques, arxius o centres d'investigació.

- c) **Confrontació de models textuais.** És molt recomanable que conegueu i contrasteu diferents models de treballs acadèmics que us puguin proporcionar un ventall prou ampli de bones fórmules d'organització i de formalització del discurs. Aquesta operació és molt productiva: sol proporcionar idees i solucions als problemes que es van presentant en el decurs del propi treball.

Informació complementària. Podeu consultar TFC i TFG a la biblioteca de la UOC ([Repositori institucional O2](#)) i a [Offletra](#) (en aquest repositori, només treballs de

- d) **Disseny del pla de treball.** És imprescindible que elaboreu un pla de treball en què es plasmí de manera organitzada i sistemàtica la feina a desenrotllar al llarg de dos semestres d'acord amb un **ordre lògic** i que sigui el màxim d'**eficaç**. Es tracta de distribuir les tasques a fer per períodes temporals a fi de mantenir un bon ritme de treball. Si el disseny d'aquesta planificació és correcte i se segueix de manera convenient, podreu acomplir els **terminis** de lliurament amb puntualitat i havent assolit les **fites programades**.
- e) **Disseny de l'índex del treball.** Abans de començar la redacció del TFG és imprescindible haver-ne dissenyat l'índex. L'índex constitueix la plasmació sintètica del contingut i l'estructura del treball. Així doncs, és fonamental que l'elaboreu amb el màxim de **precisió**. Atès que l'índex és la bastida a partir de la qual heu de construir el vostre discurs, cal que compteu amb el **vistiplau del director** abans que comenceu la redacció del TFG.

Atès que la recerca és un procés creatiu i subjecte a canvis de plantejaments, a resultes de possibles noves troballes i de reformulacions d'alguns aspectes puntuals, l'índex pot canviar força en el decurs d'elaboració del TFG. Per tant, si bé

cal fer-ne un disseny en el moment inicial del treball, no l'entengueu com un esquema inamovible i constrenyedor.

- f) **Redacció d'esborranys.** D'acord amb la planificació de treball (calendari) i de l'índex, heu de procedir a redactar les diferents parts del TFG. Per bé que cadascú ha de trobar el seu propi mètode, sol ser habitual redactar en un estadi avançat d'elaboració del TFG la versió definitiva de la introducció i, en darrera instància, les conclusions.

Cal que feu arribar al director un parell d'esborranys abans del lliurament final per tal que aquest comprovi que l'elaboració del TFG es desenvolupa de manera satisfactòria i, si ho creu necessari, pugui aconsellar-vos canvis o fer-vos suggeriments. No cal dir que l'esborrany que envieu al director ha de presentar un nivell òptim tant des del punt de vista **gramatical i ortotipogràfic com formal** (presentació).

- g) **Lliurament final.** Heu d'enllestir la redacció final del treball dins del termini indicat en el pla docent. És imprescindible que feu arribar abans al director la versió definitiva per tal que aquest pugui detectar possibles errors o descuits i, així, que pugueu fer les darreres esmenes.

CAPÍTOL 2. LA CITACIÓ I LA REFERENCIACIÓ BIBLIOGRÀFIQUES

Una de les tasques més importants, per no dir imprescindibles, en l'elaboració de qualsevol treball acadèmic és la cerca i lectura de bibliografia relacionada amb el tema que estem tractant. El més probable és que altres autors hagin escrit sobre l'objecte del nostre estudi, i per tant, hi haurà aspectes que no caldrà recercar de nou. Aquests estudis hauran arribat a unes conclusions que nosaltres podrem acceptar o, en cas de no estar-hi d'acord, rebatre i argumentar en contra. Així doncs, les fonts bibliogràfiques, que poden ser de diferent tipologia, com ara llibres, articles de revistes o diaris, documents no publicats, però també entrevistes formals o converses informals, etc., ens ajuden a emmarcar, entendre, configurar, desenvolupar i contrastar les nostres idees respecte del tema d'estudi.

En la utilització d'altres fonts, que hauran de ser degudament **citades i referenciades** per tal d'**evitar el plagi**, el nostre text entra en una mena de "diàleg" amb altres textos produïts per una determinada comunitat científica que ha tractat el tema en qüestió. És a partir o juntament amb aquests textos o enunciats que crearem un nou text. Per tal d'establir clarament què és el que hem escrit nosaltres i què ha escrit o dit algú altre, hem de recórrer a la tècnica de la citació i la referenciació, una competència acadèmica clau que distingeix la nostra producció d'altres tipologies de textos on referenciar les fonts no és estrictament necessari. En aquest apartat us presentem els elements més destacables de les convencions de la citació i referenciació bibliogràfiques.

2.1. QUÈ SÓN I PER A QUÈ SERVEIXEN LA CITACIÓ I LA REFERENCIACIÓ?

Una citació és un passatge extret de fonts escrites o orals produïdes per algú altre i que incorporem al nostre propi text. La referència és la informació que remet al lector del nostre document a la font o fonts d'on s'han extret les idees, els textos o els enunciats que s'hi esmenten i que, generalment, es complementa amb una bibliografia final de fonts citades. En general, se sol parlar de citació per referir-se al conjunt de text i origen de la font.

Atenció: cal evitar confondre *citació* amb *cita*. La *citació*, segons el DIEC2, és el “text d’un autor que s’adueix en suport d’una opinió, d’una regla, etc.” O el “conjunt de dades precises amb què es remet a un document o a una de les seves parts”, ex.: una citació molt extensa de Fuster. La *cita*, en canvi, és l’“acció d’assenyalar dia, hora i lloc, per veure’s i parlar dues o més persones”, ex.: li hem organitzat una cita a cegues. La confusió sol venir pel fet que en castellà el mot *cita* és polisèmic i correspon a les dues accepcions.

La citació té diverses funcions importants, principalment:

- Ajuda a il·lustrar, reforçar o justificar les idees o arguments presentats.
- Permet rebatre idees o postulats sobre els quals no compartim la mateixa opinió i a partir dels quals aportem nous arguments.
- Demostra que hem llegit i entès altres fonts rellevants i que sabem sintetitzar-les i relacionar-les amb el nostre propi plantejament del tema que estem tractant.
- Fa possible que qualsevol persona que vulgui saber més sobre el que es planteja pugui accedir amb facilitat a les fonts originals.
- Evita el plagi i demostra la nostra integritat i honestedat intel·lectuals donant el crèdit necessari a l’autor o autors d’aquella idea.

A continuació us donem algunes indicacions i consells pràctics a tenir en compte a l’hora de citar. És molt important que les citacions encaixin amb el vostre text, que tinguin a veure amb el que esteu explicant i que no facin emmudir la vostra veu ni les vostres aportacions, ans el contrari, que la vostra veu i opinions quedin acreditades i reforçades per aquestes referències.

- a) Trieu bé les frases que voleu citar i citeu només aquelles que siguin **memorables** o que valguin la pena de ser citades perquè expressen perfectament la idea que voleu reforçar o justificar. Dit d’una altra manera, només citeu aquelles frases que creieu que expressen tan bé el que esteu exposant que vosaltres no ho hauríeu pogut dir millor. No té sentit citar frases ambigües, que no s’entenen o que no aporten res al vostre text.
- b) No citeu **frases massa llargues**. Idealment, les frases que citeu no haurien de ser més llargues de dues o tres línies. Si és necessari, podeu citar frases més llargues, però feu atenció a com les presenteu perquè encaixin bé amb el vostre text i no es perdi el fil argumental. En cap cas és acceptable fer una citació d’una pàgina o més, encara que es referenciï bé la font. Heu de mirar sempre de preservar la vostra veu en el text i que no quedi amagada darrera les citacions dels altres.
- c) No citeu gaire **la mateixa font**. Si feu cinc o sis citacions del mateix autor potser serà més pràctic llegir aquesta font directament i no el vostre text. Recolzeu-vos, doncs, en diferents fonts i aneu-les intercalant, com si anéssiu teixint una tela acolorida on no voleu que domini massa un sol color. Utilitzar una varietat acotada de fonts ajudarà a demostrar que heu fet la recerca necessària per trobar diferents punts de vista i presentar el tema des de múltiples perspectives.

- d) No citeu en **excés** ja que pot comprometre la vostra autoritat i afectar negativament la credibilitat del vostre text. És millor recórrer a un nombre limitat de fonts i extreure'n el més rellevant.
- e) Acompanyeu les citacions amb **interpretacions, explicacions o anàlisis** del seu contingut. No deixeu anar una citació i seguidament passeu a un altre tema creient que el lector ja entendrà de què esteu parlant o per què heu citat justament aquest passatge. Pot ser menys evident del que us penseu, ja que el lector no té tot el context d'on s'ha extret el fragment citat i pot ser que no s'entengui prou. Les citacions s'han d'"ancorar" en el vostre text i, per tant, sempre les heu de comentar, encara que torneu a explicar o resumir el que s'hi exposa. Podeu fer servir formes com ara "en altres paraules", o "dit d'una altra manera", "en resum", etc., que us ajudin a enllaçar la citació amb la vostra explicació o interpretació.
- f) Podeu usar **frases que precedeixen** la citació per indicar al lector que us disposeu a citar. Són frases que actuen de pont entre el vostre text i la citació, i solen incorporar el nom o dades complementàries sobre l'autor: "segons el sociolingüista americà d'origen jueu Joshua Fishman...", "Boix diu que...", "en paraules d'Albert Rossich..." o "citant el poeta Gabriel Ferrater", etc.
- g) Procureu sempre que pugueu d'accedir i citar les **fonts originals** i no pas reproduccions de fragments que trobeu per Internet, ja que generalment no ens donen les garanties necessàries que estan reproduint amb exactitud el text original. Per exemple, si trobeu una citació d'un autor concret per Internet que penseu que us pot ser útil, feu l'esforç de trobar l'obra, original o traduïda, i citeu aquesta font. També podeu citar fonts secundàries si no teniu accés a la font original o està escrita en una llengua que no enteneu. Això sí, s'han de citar convenientment, com veurem més avall, per tal que quedi clar que us esteu remetent a un text citat dins d'una altra font, o sigui, que feu una citació secundària.
- h) Tingueu en compte també la **fiabilitat de la font** en qüestió. No totes les fonts tenen la mateixa credibilitat, en el sentit que ens donin garanties que el seu contingut hagi passat pels filtres necessaris per ser un text en el qual puguem confiar. Cada vegada hi ha més informació digitalitzada i de fàcil accés a Internet, però això no significa que aquesta informació sigui autoritzada, adequada o correcta. Per exemple, per molt ben citat i referenciat que estigui un text que trobeu al web "Rincón del vago", no creiem que sigui adequat ni necessari recórrer a aquests continguts. Una altra qüestió controvertida és si és correcte o no citar informació que heu trobat, per exemple, a la Viquipèdia. Per a aquests casos, consulteu sempre l'opinió del vostre director. En definitiva, el millor és recórrer a un nombre limitat de fonts, però que siguin de qualitat.
- i) I finalment, a mesura que aneu llegint les fonts documentals, **anoteu-vos tota la informació necessària** del fragment o fragments que esteu considerant de citar (autor, any d'edició, títol, etc.) i sobretot la pàgina o pàgines d'on l'heu extreta. Si ho deixeu per més endavant, pot ser que us costi trobar de nou el fragment o la informació necessària que ha de figurar en la bibliografia final, fet que us farà perdre temps i molt probablement els nervis.

2.2. CITACIÓ I PLAGI, DUES CARES DE LA MATEIXA MONEDA

Segurament no és la primera vegada ni l'última que sentiu a parlar de **plagi** en relació amb el treball acadèmic. El plagi existeix des de sempre, però amb el desenvolupament de les tecnologies de la comunicació i la informació, principalment Internet, que fan més fàcil l'accés a tot tipus de dades, s'ha convertit en un fenomen més estès i preocupant. Les facilitats que hi ha per *copiar i enganxar* informació trobada a Internet directament en el nostre text sense citar-ne la font han facilitat aquesta pràctica fraudulenta. L'augment del plagi es dona també pel fet que s'han desenvolupat de manera considerable els sistemes de detecció de plagi, els quals, per tant, han fet més visible aquesta pràctica.

El plagi, tanmateix, és un acte fraudulent, inacceptable i subjecte a sancions. La còpia d'idees, textos, gràfics, etc. d'altres autors sense referenciar-los degudament empobreix la nostra feina i posa en perill el propi procés d'aprenentatge. Per molts pot semblar una drecera fàcil i innòcua a l'hora de produir un text o fer un exercici quan tenim el temps just. Però lluny d'això, aquesta drecera és molt perillosa perquè, a part de coartar el propi aprenentatge, es posa en perill la pròpia credibilitat davant de tot el professorat. A més, constitueix un engany a un mateix i un avantatge injust vers la resta de companys que no plagien. El més preocupant és que també posa en perill la reputació de la universitat i, en conseqüència, pot devaluar la titulació obtinguda.

Informació complementària: A la UOC, el plagi és considerat una falta greu o molt greu si es reincideix i pot comportar des de la suspensió de la PAC o l'AC a l'expulsió de la Universitat, depenent de la seva gravetat. La normativa sobre el plagi està regulada per dos textos:

L'article 12 de la **Normativa acadèmica d'avaluació** (la trobareu a Inici>secretaria>Normativa> Normativa d'avaluació).

L'article 8.3 (Faltes greus) de la **Normativa dels drets i deures dels estudiants** de la UOC, i que trobareu a: Comunitat> Normes UOC> Normativa de drets i deures i que estableix que "[s]ón faltes greus els comportaments que pertorbin notablement l'ordre i el bon funcionament de la Universitat, específicament els següents: [...] 3. La còpia, el plagi o l'intent d'obtenir un millor resultat acadèmic fent servir qualsevol mitjà il·lícit".

D'altra banda, cada estudi té el seu protocol de plagi, que segueix les directrius de la normativa general i recull sistemàticament en una base de dades tots els actes de plagi provat que cometen els estudiants. També hi ha una base de dades de plagiari transversal als estudis, perquè els plagis que ocorren en assignatures de diferents programes no quedin impunes.

El plagi pot ser conscient o inconscient, però no es pot aduir desconeixement de les tècniques de citació com a justificació d'un plagi. El plagi inconscient es dona moltes vegades per desconexença o mal ús de la citació i referenciació, és per això que donem tanta importància a explicar com funciona. Com hem dit anteriorment, una de les funcions més importants de la citació és justament la d'evitar el plagi, ja que una citació errònia o defectuosa pot resultar en plagi. Així, el plagi i la citació estan estretament lligats com dues cares d'una mateixa moneda.

En els apartats següents us presentem els elements més importants a tenir en compte a l'hora de fer citacions i referenciar-les degudament.

2.3. TIPOLOGIES DE CITACIONS

Existeixen bàsicament tres maneres d'integrar aportacions d'altres en el vostre treball: la citació textual, la paràfrasi, el resum o síntesi, i la citació mixta, que combina les dues anteriors. A continuació us detallarem en què consisteix cadascuna d'elles i us en donem alguns exemples.

- a) Les citacions textuais o literals** consisteixen a citar paraula per paraula un text d'un altre autor. Aquesta frase o frases han de quedar diferenciades clarament del text que hem escrit nosaltres i normalment, per fer-ho, es fan servir cometes. La citació literal ha de ser acurada, o sigui que reflecteixi fidelment l'original i no hi hagi elements afegits. Si cal afegir algun element haurà de quedar convenientment diferenciat. Més endavant ja us detallarem els elements formals de les citacions. En les citacions textuais hi ha de figurar forçosament la pàgina o pàgines d'on s'ha extret la informació per tal que el lector pugui consultar la frase o fragment en qüestió en tot el seu context. Aquí teniu alguns exemples de com integrar una citació textual en un text:

Un dels conceptes més rebregats ha estat el de *normalització lingüística*. I ho ha estat tant que el seu creador, Lluís V. Aracil, ens ha advertit del desgast que ha sofert la noció: "Quasi totes les invocacions recents de la 'normalització' han anat en la direcció contrària a la reflexió i a la discussió, perquè el mer rètol, buidat de contingut, implicava un 'Tu ja m'entens'" (Aracil 1983: 98).

[text extret de PRADILLA, Miquel Àngel (2011). *De política i planificació lingüística. Mirades contemporànies a l'ecosistema comunicatiu català*. Benicarló: Onada edicions, p. 94]

Huizinga (1995: 378, 381) observa que "la consciència d'un gaudiment estètic i la seva expressió en paraules es va desenvolupar tardanament. L'home del segle XV disposava, per expressar la seva admiració davant d'obres d'art, d'uns termes que escaurien a un burgès esbalaït".

[text extret d'Eco, Umberto (1987). *Art i bellesa en l'estètica medieval*. Barcelona: Ediciones Destino, p. 29]

- b) Les paràfrasis o síntesis** són resums d'altres textos més o menys extensos on recollim les idees principals que s'hi exposen però fent servir les nostres pròpies paraules i girs. Els textos resumits poden ser d'una sola frase, un llibre o un article sencer. S'ha d'anar en compte a no fer servir la mateixa seqüència de paraules del fragment original i afegir-hi només alguns elements nous, canviant per exemple alguns connectors. Si no es marca o delimita bé, el text mal parafrasejat pot ser també considerat plagi. És sempre preferible resumir un text que citar-lo extensament. Reserveu les citacions textuais per a frases que valguin la pena. En les paràfrasis no s'utilitzen cometes i tampoc és estrictament necessari anotar la pàgina o pàgines que resumim, tot i que és recomanable incorporar-les. Com les citacions textuais, les paràfrasis s'han de referenciar convenientment. Més avall veurem com fer-ho. Aquí en teniu un exemple:

Els estudis pròpiament sociolingüístics no apareixen fins a mitjan s. XX. Chambers (1995: 15) recorda que el terme socio-lingüística apareix per primer cop el 1952 de la ploma del poeta i filòsof Haver C. Currie.

[text extret de BOIX, Emili; VILA, Xavier (1998). *La sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel, p. 12].

- c) Les citacions mixtes**, com diu el seu nom, són aquelles que incorporen els dos tipus de citació anteriorment mencionades: la literal i la paràfrasi. Les citacions mixtes combinen un resum del text original amb la selecció d'alguna frase o frases literals. Com hem dit més amunt, una bona manera de presentar les idees d'altres és inserint citacions literals i a continuació fer-ne un resum, fent èmfasi en les idees principals. Quan es facin citacions mixtes s'ha d'anar en compte que les dues parts estiguin ben encaixades a nivell gramatical i de puntuació, per tal que la frase flueixi suaument i sigui de fàcil lectura. Ex.:

També alguns estudis neuropsicològics assenyalen un cert dimorfisme sexual en la lateralització cerebral, fenomen que, per exemple, explicaria que la incidència de l'afàsia fos menor en les dones que en els homes (Chambers 1995: 135). Aquesta diferència en la lateralització li permet de plantejar una hipòtesi:

«L'avantatge verbal neuropsicològic de les femelles resulta en unes discrepàncies sociolingüístiques tals que les dones usen un repertori de variants i dominen un rang d'estils que són més amplis que els dels homes del mateix grup social fins i tot quan els rols de gènere són similars o idèntics.» (Chambers 1995: 137)

[text extret BOIX, Emili; VILA, Xavier (1998). *La sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel, p. 68-69].

2.4. ELEMENTS FORMALS DE LES CITACIONS

Un dels principis bàsics de les citacions és que s'han de diferenciar clarament del propi text i per això recorrerem a diversos recursos tipogràfics i a la modificació del format del text.

Les citacions literals es poden inserir directament dins el propi text o poden anar en un paràgraf a part. El criteri principal per fer-ho d'una manera o de l'altra és l'extensió. Si la frase citada és relativament curta (d'una a tres línies) el més normal és que s'insereixi dins el text. En canvi, si la citació és un fragment un xic més llarg és millor que aparegui en un paràgraf a part.

La manera més habitual de diferenciar les citacions literals del propi text és posant-les entre cometes. Les cometes usades tradicionalment en les llengües llatines són justament les anomenades llatines o baixes («»). Tanmateix, a causa que la majoria de teclats d'ordinador no tenen aquestes cometes i s'han d'anar a cercar a l'apartat d'inserció de símbols, l'ús de les cometes baixes és poc pràctic. Això fa que es facin servir cada vegada més les cometes angleses o altes (""), o les simples ("). En relació amb l'ús d'aquestes dues cometes, s'hi estableix una mena de jerarquia quan és necessari recórrer a les dues. Les cometes altes apareixen primer i després les simples. O sigui que si citem un text on algun element apareix entre cometes altes, les haurem de canviar per les simples quan nosaltres hi inserim les nostres per marcar el text citat. Amb un exemple quedarà més clara aquesta jerarquia:

Text original:

Entenent per "institució d'una llengua" un procés de reconeixement social, una llengua instituïda no és altra cosa que allò que els seus parlants reconeixen com a tal per analogia amb les altres llengües i en oposició a elles.

La nostra citació:

Lamuela (1994:19) entén per "'institució d'una llengua' un procés de reconeixement social, una llengua instituïda no és altra cosa que allò que els seus parlants reconeixen com a tal per analogia amb les altres llengües i en oposició a elles."

[textos extrets de LAMUELA, Xavier (1994). *Estandardització i establiment de llengües*. Barcelona: Edicions 62].

Quan la citació és prou llarga i apareix en un paràgraf a part, és recomanable no utilitzar cometes, sinó altres recursos gràfics, que es poden usar aïlladament o combinats entre si: el text pot anar amb sagnat o sense, en un cos de lletra més petit (sempre en rodona i mai en cursiva), amb un interlineat més estret que el propi text. En tots aquests casos ja queda prou clar que es tracta d'una citació i per això no cal utilitzar cometes, tot i que en molts textos editats hi apareixen. No s'ha d'abusar dels elements diferenciadors per no carregar en excés el text. El més important, i que constitueix el principi bàsic de la citació, és la coherència. O sigui, que sempre utilitzem el mateix criteri per a les mateixes accions.

Un dels elements formals que provoca més confusió en la citació és com col·locar els **signes de puntuació** respecte de les cometes. Aquests són els principis a tenir en compte:

- En les citacions a part, amb el mateix cos de lletra, els punts van abans de les cometes, si és que es decideix posar-n'hi, ex.:

Les ideologies lingüístiques tal com les expliquen Boix i Vila (1998:156):

“són concepcions de la realitat que reflecteixen o responen als interessos d'un grup social determinat. Per alguns constitueixen una mistificació una racionalització de la percepció de la realitat que es té. Per a d'altres les ideologies reforcen les relacions de poder asimètriques, en emmascarar-les, en legitimar-les en definitiva.”

[text extret de PRADILLA, Miquel Àngel (Ed.) (1999). *La llengua catalana al tombant de mil·lenni*. Barcelona: Empúries, p. 174.]

- En les citacions inserides, si el text citat constitueix part del propi discurs, la puntuació va fora de les cometes, mentre que si es tracta d'una frase independent, la puntuació va abans de les cometes, p.ex.:

- Citació que forma part del propi discurs:

Per Lamuela (1994: 38) les llengües tenen “tres funcions bàsiques: *comunicativa* o instrumental, *definidora* o constructora de la realitat, i *simbòlica* o connotativa”.

- Citació en una frase inserida però independent:

Murgades (1992: 6), després d'haver caracteritzat amb claredat el funcionament de la discriminació lingüística en les societats modernitzades explica aquesta mateixa distinció. “Afirmar que ningú no ha de ser discriminat per raons lingüístiques —com no paren de predicar-nos polítics i mandarins d'allà i d'ençà— és formular com a mínim una fal·làcia.”

[textos extrets de LAMUELA, Xavier (1994). *Estandardització i establiment de llengües*. Barcelona: Edicions 62, p. 57].

Altres elements formals de la citació a tenir en compte són les **supressions o el·lipsis**. En algunes ocasions no ens interessarà citar tot el text i en voldrem eliminar alguna part. Aquestes supressions s'hauran de marcar normalment amb tres punts suspensius entre claudàtors [...]. Podrem suprimir elements a l'inici, al mig o al final del text citat. Si hem d'inserir algun element aliè al text original també el marcarem entre claudàtors. També haurem de respectar les majúscules i les minúscules del text original marcant-ne els canvis amb claudàtors. Així, si suprimim un text a l'inici de frase caldrà canviar la minúscula a majúscula, p. ex.: “[S]i ...” i si incorporem al nostre discurs un text que comença per inici de frase haurem de passar la majúscula inicial a minúscula, ex.: En el cas de l'irlandès, “[I]es llengües...”

Finalment, en relació amb els elements lingüístics de la citació tindrem en compte els preceptes següents:

- És sempre preferible citar en la llengua original, si aquesta és àmpliament coneguda. En el nostre cas, i partint del català, les llengües romàniques són fàcils d'entendre. L'anglès, com a llengua franca de la producció científica, també sol aparèixer sense traduir en les citacions. Les citacions en altres llengües diferents a la del treball no s'han d'escriure en cursiva, perquè les cometes ja fan la funció de reproducció exacta.
- Si voleu traduir la citació, ho haureu d'indicar entre claudàtors: [trad. pròpia].
- No traduïu el que ja és una traducció, és millor parafrasejar el fragment.

2.5. ESTILS DE CITACIÓ

Els estils utilitzats en la citació depenen en gran mesura de la tradició lingüística així com de la disciplina acadèmica en la qual se situa un treball concret. En les llengües romàniques com el català ha dominat l'estil de citació de **nota a peu**, però cada vegada és més habitual l'estil anomenat **autor-data** o **parentètic**. Tradicionalment també hi ha hagut una divisió en les preferències d'estils de citació entre les diferents disciplines. Així, en els àmbits de les ciències naturals i socials se sol utilitzar el sistema autor-data, mentre que en moltes àrees de les humanitats i les lletres es prefereix l'estil de nota a peu o a fi de document. Dins de la tradició disciplinària de la llengua i la literatura catalanes hi ha una clara divisió en els usos dels estils de citació. D'una banda el sistema de nota, sigui al peu o al final del capítol o treball, s'ha tendit a fer servir més en els estudis de literatura i crítica literària, mentre que des de la llengua, la lingüística i la sociolingüística hi ha un clar predomini de l'estil autor-data.

Aquests dos grans grups d'estils de citació contenen, al mateix temps, una gran varietat de formes vàlides. Però ambdós estils compleixen el precepte bàsic de la referenciació: ser prou informatius sense entorpir la lectura del text. Totes aquestes formes es recullen i s'expliquen amb detall en diversos **llibres d'estil**, que es decanten per l'una o l'altra i proposen diferents solucions, també de caire tipogràfic, per referenciar la bibliografia utilitzada. El *Manual d'estil. La redacció i edició de textos*, de Mestres et al. (2009) és un referent ineludible a casa nostra, que recull les dues tipologies bàsiques. Altres manuals coneguts internacionalment són el *Chicago Manual of Style*, que recull també els dos estils, l'*MLA Handbook for Writers of Research Papers* (de la *Modern Language Association*) o l'*APA Style Guide* (de l'*American Psychology Association*), per citar-ne alguns. Moltes altres universitats, editorials o organitzacions, tant acadèmiques, del món de la comunicació, com governamentals, tenen també el seu propi estil que apliquen en les seves publicacions i solen demanar als autors que s'hi adequin. L'estil de citació de la UOC, per exemple, es decanta per la proposta d'autor-data. L'autor del treball ha de plantejar-se des d'un bon començament quin dels dos estils utilitzarà i aplicar-lo en tot el treball des del moment en què es posa a escriure.

Recomanació 1: El més important no és l'estil triat o si aquest estil s'avé amb el fet que s'utilitzi més o menys en una disciplina concreta, tot i que és una qüestió a tenir en compte per fer la tria, sinó que el que ha de comptar és la **coherència** en l'aplicació d'un estil concret. Per tant, sigui quin sigui l'estil triat, s'ha d'aplicar **coherentment** al llarg de tot el text. La barreja d'estils és un dels errors més comuns dels aspectes formals d'un treball.

Recomanació 2: Si no esteu segurs de quin estil fer servir, fixeu-vos quin estil de citació segueixen les obres de referència que heu consultat pel vostre treball i seguiu-ne el mateix format. També és important que us deixeu orientar pel vostre director.

Aquí us presentem les característiques més importants dels dos estils i us en posem alguns exemples:

a) Autor-data o parentètic. També se l'anomena estil Harvard i segueix el patró d'enunciar, en el mateix text del treball, l'autor, la data de publicació i també la pàgina o pàgines d'on prové la citació, tant si es tracta d'una citació literal com d'una paràfrasi. Així doncs, aquest tipus d'estil segueix aquests esquemes:

- en cas de citació literal d'un únic autor: cognom o nom i cognom (any: pàgina) Exemple 1:

Ras i curt, en paraules d'Antoni Ferrando (1994:20): "el mossarabisme és un fantasma ideològic".

- en cas de citació literal d'un únic autor (cognom any: pàgina) Exemple 2:

Els ciutadans, al capdavant, són els artífex reals del canvi d'hàbits lingüístics de la població catalana. (Flaquer 1996: 353).

- en cas de paràfrasi d'un únic autor: cognom (any) / (cognom any) Exemple 3:

En un article antic, McRae (1975) va proposar una tipologia basada en quatre dimensions, de les quals ara ens interessa esmentar-ne dues (...).

[textos extrets de PRADILLA, Miquel Àngel (1999). *De política i planificació lingüística. Mirades contemporànies a l'ecosistema comunicatiu català*. Benicarló: Onada edicions]

- en el cas de citació literal i autoria múltiple –més de dos- (cognom del primer autor, et al.). Exemple 4:

[L'anàlisi de la mostra qualitativa ens proporciona una explicació plausible d'aquesta diferència, això és, que bona part de les mudes lingüístiques de castellanoparlants al català es produeixen precisament a la universitat o en el moment d'ingrés al mercat laboral. (González *et al.* 2009, 38).

[text extret de GONZÁLEZ, Isaac; PUJOLAR, Joan; FONT, Anna; MARTÍNEZ, Roger. (2009) *Entre la identitat i el pragmatisme lingüístic. Usos i percepcions lingüístiques dels joves catalans a principis de segle*. Secretaria de Política Lingüística i l'Observatori Català de la Joventut. Mecanoscrit inèdit]

En ocasions, llegim idees d'un autor (secundari) que estan recollides o citades per un altre autor (primari). En l'estil de citació autor-data les **citacions secundàries** es poden referenciar de diferents maneres, aquí us en proporcionem una:

Com afirma Martí (1999) –citad per Lluch (2003: 23)– el llenguatge...

Quan s'opta per aquest estil de citació és obligatori incloure al final del treball una bibliografia amb les obres citades. La principal característica d'aquesta bibliografia és que l'any d'edició de l'obra apareix després del nom i cognoms de l'autor, ja que en fa molt més fàcil la localització en la bibliografia final. Una entrada en la bibliografia seguint l'estil d'autor-data té aquest aspecte:

Exemple:

PRADILLA, Miquel Àngel (2011). *De política i planificació lingüística. Mirades contemporànies a l'ecosistema comunicatiu català*. Benicarló: Onada edicions.

Més endavant destacarem els elements més importants de la bibliografia final.

- b) Nota a peu o a final de capítol o treball.** També se l'anomena estil Oxford i consisteix a inserir una nota al peu o a final de document amb informació sobre l'obra que acabem de citar. En el cas dels nostres treballs serà sempre una nota a peu. La nota a peu té dos elements. D'una banda tenim un número seqüencial (l'identificador de nota), que apareix superindexat al final del text citat, i que s'insereix automàticament utilitzant l'eina d'inserció de notes del processador de textos. D'altra banda, a la part baixa de la pàgina, precedida del mateix número i d'una línia fina que separa el text de nota a peu, hi ha i la referència de l'obra citada. La informació que s'inclou en aquesta nota pot ser la referència sencera, en cas que no hi hagi bibliografia final, o una referència escurçada, si hi ha bibliografia final. Com que en els nostres treballs hi haurà obligatòriament una llista de referències amb tota la informació completa de l'obra, la primera vegada que referenciem una obra només caldrà incloure certa informació que ens permeti localitzar-la en la bibliografia final.

Aquí teniu alguns exemples dels dos tipus de notes a peu:

Citació literal:

“La identitat d’una persona no és una juxtaposició de pertinences autònomes, no és un *patchwork*, sinó un dibuix damunt una pell tesa: n’hi ha prou que toquem una sola pertinença perquè vibri tota la persona”.¹

Exemple 1 (nota a peu sencera amb la data després del nom de l’autor):

---

¹ MAALOUF, Amin (1999). *Les identitats que maten. Per una mundialització que respecti la diversitat*. Barcelona, La Campana, 36.

Exemple 2 (nota a peu sencera amb la data al final):

---

1. MAALOUF, Amin. *Les identitats que maten. Per una mundialització que respecti la diversitat*. Barcelona, La Campana, 1999, 36.

Fixeu-vos que, quan referenciem l’obra completa, podem seguir dos criteris: posar la data de la publicació al davant, just després del nom de l’autor, o bé posar-la al darrera, després de l’editorial (criteri tradicional). Tot i que en l’estil de citació de nota a peu és més habitual que les referències constin amb la data al final (criteri tradicional), el més important és recordar que el criteri triat per a les referències de les notes també s’haurà de seguir en la bibliografia final, com veurem més endavant. I tant en les notes a peu de pàgina, com en la bibliografia final, és recomanable escriure els cognoms dels autors amb lletra versaleta (per als usos de la versaleta podeu consultar el capítol 3.4 d’aquests materials).

Exemple 3 (nota a peu escurçada amb la data després del nom de l’autor):

---

1. MAALOUF, Amin (1999). *Les identitats que maten. Per una mundialització que respecti la diversitat*, 36.

Exemple 3 (nota a peu escurçada amb la data al final):

---

1. MAALOUF, Amin. *Les identitats que maten. Per una mundialització que respecti la diversitat*, 1999, 36.

En notes subseqüents que fan referència a obres ja citades anteriorment cal donar encara menys informació que en les notes escurçades. Hi ha dues maneres de fer-ho:

El mètode més simple és posar el nom de l'autor i la pàgina. Si estem citant diferents obres del mateix autor, podem posar també l'any o el títol.

Exemple 1:

---

1. MAALOUF, 36.

Exemple 2:

---

1. MAALOUF (1999), 36.

També es poden també fer servir les abreviacions llatines *ibid.* i *op. cit.*

Ibid., d'*ibidem*, que vol dir 'en el mateix lloc', o sigui, la mateixa obra que acabem de citar **immediatament** abans. *Ibid.* pot referir-se a la mateixa obra i pàgina, o pot referir-se a la mateixa obra i una pàgina o pàgines diferents, que caldrà especificar. Ex.:

Primera vegada que citem l'obra:

---

1. MAALOUF, Amin (1999). *Les identitats que maten. Per una mundialització que respecti la diversitat*, 36.

Segona vegada i consecutives:

---

2. *Ibid.* o *Ibid.*, 36

Op. cit., ve d'*opera citato* i vol dir obra citada. Es fa servir per referenciar obres ja citades, però no immediatament abans. Ex.:

---

1. PRADILLA, Miquel Àngel (2011). *De política i planificació lingüística. Mirades contemporànies a l'ecosistema comunicatiu català*, 40

2. MAALOUF, Amin (1999). *Les identitats que maten. Per una mundialització que respecti la diversitat*, 36.

3. PRADILLA. *Op.cit.*, 51.

En les citacions secundàries se cita l'autor primari en el text del treball, però en la nota a peu s'han de mencionar els dos autors, tant el primari com el secundari.

Exemple:

[text del treball] Com afirma Maalouf,¹ les identitats...

---

1. MAALOUF (1999). *Les identitats que maten. Per una mundialització que respecti la diversitat*, citat per PRADILLA (2011) *De política i planificació lingüística. Mirades contemporànies a l'ecosistema comunicatiu català*, 23.

Pel que fa als aspectes tipogràfics a tenir en compte sobre aquest estil recordeu que s'han d'inserir els números identificadors de nota **després dels signes de puntuació** i no pas abans. Per exemple:

Exemple 1 (insercions correctes):

“Segons Graddol, la llengua de l'estat-nació està en crisi.”¹

“Segons Graddol,¹ la llengua de l'estat-nació està en crisi.”

Exemple 2 (inserció incorrecte):

“Segons Graddol, la llengua de l'estat-nació¹ està en crisi.”

[Text extret de SOLÉ, Carlota (dir.) (2008). *Capitals lingüístics i empreses. Racionalitat de l'extensió social de l'ús del català davant els nous reptes d'organització social*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 23.]

Atenció: No s'ha de confondre la nota a peu bibliogràfica amb la nota a peu informativa. Tal com hem vist en el capítol 1, la nota a peu informativa és un recurs molt útil per donar informació complementària al text o fins i tot per donar més referències bibliogràfiques que amplii o tractin de manera significativa el tema del que estem parlant. Aquestes notes es poden usar independentment de si fem servir l'estil autor-data o nota a peu.

2.6. BIBLIOGRAFIA O REFERÈNCIES?

Com hem dit anteriorment, sigui quin sigui l'estil de citació triat, és obligatori incloure al final del treball una bibliografia o llista d'obres citades. De fet, si volem ser curosos, una bibliografia no és el mateix que una llista de referències o llista d'obres citades. La llista d'obres conté només els articles, llibres i altres fonts que hem citat explícitament (literalment o en forma de paràfrasi) en el treball, mentre que la bibliografia és més extensa i pot incloure referències que no hem citat en el cos del treball, però que hem llegit durant el període de preparació i que d'alguna manera ens han servit pel treball, encara que no les citem. Tanmateix, se sol utilitzar el terme bibliografia per referir-se als dos tipus de llista. Tot i que per al treball de fi de grau recomanem que només inclogueu al final la llista d'obres que heu cita, es pot donar el cas d'alguna obra o obres que us hagin influït especialment en la seva elaboració. En aquest cas, poden anar també a la bibliografia final.

Atenció. Un dels errors més comuns en relació amb la bibliografia és pensar que si s'inclou una llista amb els textos que s'han consultat i dels quals s'ha extret informació per al treball, ja no cal citar-los ni referenciar-los dins el cos del treball. La bibliografia no substitueix la citació de les fons dins del treball. Cal sempre referenciar qualsevol text que no hàgim escrit nosaltres segons les indicacions que us hem anat donant, així com també incloure-les a la bibliografia final amb tots els detalls d'edició per tal que el lector les pugui localitzar fàcilment.

Com ja sabeu, la forma en què apareixen els diferents elements d'una referència completa dependrà del seu suport documental. Així, cadascun d'aquests diversos suports documentals (llibres, capítols de llibre, articles en revistes, comunicacions en congressos, articles digitals, etc.) apareixeran de diferent manera. No us proporcionarem aquí els detalls de com fer-ho en cada un dels casos, ja que aquesta informació la podeu trobar fàcilment en la bibliografia de consulta que us donem al final del mòdul. Només volem recordar-vos que, com acabem de veure, en les referències bibliogràfiques podem seguir dos criteris diferents, en funció d'on situem la data de la publicació. Per decidir el criteri que seguirem, cal que tinguem en compte l'estil de citació que hem fet servir en el treball. Així, si l'estil de citació és l'autor-data, en la bibliografia final la data d'edició ha d'aparèixer al davant, després del noms de l'autor o autors, per facilitar-ne la localització. I si l'estil de citació és el de nota a peu, les referències, tant de les notes com de la bibliografia final solen seguir l'estil tradicional, en què la data de la publicació apareix al final, després de l'editorial.

Exemple 1 (referència amb la data al davant):

HABERMAS, Jürgen (2000). *Après l'état-nation. Une nouvelle constellation politique*, Fayard: Paris.

Exemple 2 (referència amb la data al final):

HABERMAS, Jürgen. *Après l'état-nation. Une nouvelle constellation politique*, Fayard, Paris, 2000.

De nou, i com a precepte bàsic a tenir en compte per tot el que fa referència a la tècnica de citació, el més important és la **coherència**.

Informació complementària. Cada vegada s'utilitzen més fonts provinents d'Internet. Trobareu informació sobre com citar aquestes fonts al web del servei de llengua de la UOC i també en aquesta referència:

ESTIVILL, Assumpció; URBANO, Cristòbal (1997). "Com citar recursos electrònics". Versió 1.0 [en línia]. Barcelona: Escola Universitària Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i Documentació. <<http://www.ub.es/biblio/citae.htm>> [Consulta: 1 oct. 2012]

Aquí teniu tot un seguit de preceptes a tenir en compte en l'elaboració de la llista de referències o bibliografia final:

- a) S'ordena sempre per ordre alfabètic del primer cognom de l'autor, seguit pel nom. El nom de pila és millor que aparegui desenvolupat per saber si es tracta d'un autor o una autora. Si no se sap, s'hi indica només la inicial del nom, seguida de punt. Tingueu cura a fer servir un criteri únic i si decidiu donar el nom sencer de l'autor feu-ho en totes les entrades.
- b) Si l'autoria és múltiple, en general, és recomanable fer constar els noms (o inicials) i cognoms de tots els autors. Si són més de tres autors es recomana utilitzar només el nom i cognom del primer autor, seguit de l'abreviació llatina *et al.*, (de *et alii* que vol dir 'i altres'). Recordeu però, que en la referència dins del treball si que s'ha d'utilitzar *et al.*
- c) La bibliografia no s'ordena pel format documental, o sigui si és un llibre, un article, etc., sinó, com hem dit, per ordre alfabètic.
- d) S'ha de diferenciar entre bibliografia (o referències) i fonts documentals. Les fonts documentals són tots aquells textos (orals o escrits) que constitueixen la base de la vostra anàlisi en el treball. Per exemple, si esteu fent un treball sobre tres obres de Mercè Rodoreda, aquestes no han d'anar llistades a la bibliografia sinó en un apartat de fonts documentals. El mateix podem dir de les entrevistes que hàgim pogut elaborar en un treball de sociolingüística, per posar un altre exemple.
- e) Podem incloure també un apartat amb "webgrafia" on detallarem els portals o pàgines d'Internet que no siguin publicacions digitals. Les publicacions digitals, siguin de la mena que siguin, han d'anar a la llista de bibliografia.
- f) No cal citar obres generals com ara diccionaris o enciclopèdies ni obres sobre referenciació bibliogràfica. Sí que és necessari, en canvi, citar obres sobre metodologia.

Finalment, no podem acabar aquest apartat sobre bibliografia sense mencionar els diferents programes informàtics que existeixen per gestionar fonts bibliogràfiques, que no deixen de ser bases de dades. Els més coneguts són RefWorks, accessible a la comunitat UOC des de la pàgina de la biblioteca, Zotero (disponible en anglès i castellà) (<http://www.zotero.org>) i Mendeley Desktop (disponible només en anglès) (<http://www.mendeley.com/>), tots dos de

programari lliure. Aquestes eines ens ajuden en l'ordenació del nostre fons bibliogràfic i a la vegada faciliten l'aplicació coherent i uniforme dels aspectes formals a la bibliografia final. Aquests programes contenen una llista dels estils de referenciació bibliogràfica més coneguts, que es poden aplicar automàticament a un llistat de referències, amb l'avantatge que garanteixen uniformitat absoluta de format. Aquest tipus de programari és molt útil per manejar fons extensos, com per exemple els que necessitem per elaborar una tesi doctoral. En principi, les referències que utilitzarem per a exercicis o treballs més llargs com el TFG no han de ser excessivament nombroses, de manera que les hem de poder manejar amb facilitat. Tot i que també és cert que mai és prou aviat per començar a construir-se una base de dades amb totes les obres que hem llegit durant la carrera, per exemple, i en aquest sentit, els programes esmentats són una eina de gran ajuda.

CAPÍTOL 3. ASPECTES FORMALS I CONVENCIONS TIPOGRÀFIQUES

En la presentació final de qualsevol text és fonamental tenir cura dels aspectes formals, relacionats amb el disseny del document i els criteris tipogràfics. La presentació correcta de qualsevol text, en facilita la lectura i la comprensió, i contribueix al prestigi de l'autor. En l'àmbit acadèmic, a més, una presentació adequada contribueix a la internacionalització del text, perquè els criteris formals aplicables sovint estan establerts i comunament acceptats per la comunitat científica.

En el cas del treball de final de grau, en tractar-se d'un text d'una llargada considerable, convé que des del principi us plantegeu els criteris tipogràfics i de disseny que anireu seguint, per tal d'aplicar-los de manera coherent i homogènia al llarg de tot el treball.

En la selecció dels criteris que apliqueu cal que respecteu les recomanacions següents:

- a) Feu un **ús adequat** de les convencions formals, per tal que complementin la redacció dels continguts i us ajudin a organitzar la informació de la manera més encertada.
- b) Trieu criteris **fiabls** i **consensuats**, és a dir, que siguin tradicionals i habituals en la llengua de redacció del text (en el nostre cas, en la llengua catalana), i que estiguin fixats per l'acadèmia (autoritats lingüístiques o organismes competents en la matèria).
- c) Utilitzeu els criteris de manera **unitària** i **coherent** al llarg de tot el treball, o dit d'una altra manera: mantingueu sempre el mateix criteri per tractar les mateixes qüestions. Tingueu present que ens movem en el terreny de les convencions formals i gràfiques, on sovint una mateixa qüestió pot resoldre's adequadament seguint més d'un criteri; per exemple, un mateix mot o sintagma (*societat anònima*) es pot abreviar per mitjà d'una abreviatura (s. a.) o d'una sigla (SA). Convé, doncs, que al llarg de tot el treball useu només una d'aquestes formes, i eviteu l'alternança de criteris diferents.

Amb la voluntat que us sigui més fàcil seguir aquestes recomanacions, en aquest apartat del mòdul us oferim una selecció dels criteris tipogràfics i de disseny que us poden ser més útils en la redacció i presentació final del vostre treball acadèmic.

3.1 ASPECTES GENERALS DE LA PRESENTACIÓ DEL TREBALL

La presentació formal correcta de qualsevol treball acadèmic és un aspecte fonamental, atès que en facilita enormement la lectura i és un dels elements que els docents valoren explícitament en l'avaluació final del treball.

La versió definitiva del treball de fi de grau correspondria al que en el *Manual d'estil* de Mestres *et al.* (2009) s'anomena *original mecanografiat com a producte final*, és a dir, al text que no està destinat a ser compost en caràcters tipogràfics, o sigui, que no ha de ser publicat. Ara bé, malgrat que no hagin de ser publicats, els treballs mecanografiats han de seguir unes normes coherents, i han de tenir una estructura i una presentació determinades que en facilitin la lectura, que són força coincidents tant si el treball es presenta imprès, en format paper, com si es presenta digitalment, en format pdf o similar. A continuació veurem alguns d'aquests criteris de presentació formal relacionats tant amb l'estructura del treball com amb els aspectes més generals de compaginació i disposició de la informació.

Aquí ens limitem a fer esment d'aquells aspectes formals relacionats amb la presentació del treball que considerem més importants per al TFG, però podeu ampliar aquesta informació al *Manual d'estil* de Mestres *et al.* (2009), o als diferents recursos que trobareu referenciats a la Bibliografia.

3.1.1 PARTS DEL TREBALL I ASPECTES FORMALS

El treball acadèmic és un text complex, que acostuma a estar dividit en diversos apartats i subapartats, i que sol contenir citacions, notes, gràfics i taules, de manera que la compaginació o ordre dels diversos elements que el componen té una importància cabdal; d'una banda, perquè una bona compaginació facilita la lectura i l'accés als continguts del treball, i d'altra banda, perquè des d'un punt de vista més estètic, una compaginació harmònica i equilibrada contribueix a fer que el treball, a simple cop d'ull, sigui desitjable, es vulgui llegir. A continuació resseguim les diverses parts habituals d'un TFG –d'acord amb les explicacions sobre l'estructura del treball que heu vist al capítol 1 d'aquests materials– i n'esmentem els aspectes formals més importants que heu de tenir en compte.

- a) *Portada*. El primer full del TFG correspon a la portada, que ha de contenir les dades següents: títol del treball, nom de l'autor/a, lloc i data de presentació, nom del director/a. Després de la portada hi pot haver una pàgina amb dedicatòria i també una pàgina d'agraïments. Cap d'aquestes pàgines no duen visible la numeració. Al grau en Llengua i Literatura Catalanes hem fixat el següent model de portada, que disposa la informació d'una manera predeterminada:

Títol: subtítol

Nom i cognoms de l'estudiant

Treball final de grau en Llengua i Literatura Catalanes

Universitat Oberta de Catalunya

Lloc i data de presentació o semestre

Director/a: Nom i cognoms

Informació dels drets d'autor. Us recomanem que inclogueu una llicència d'atribució no comercial sense obres derivades de Creative Commons.
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>

- b) Índex de continguts.** Hi figuren els diferents capítols i apartats, des de la introducció fins als annexos, si n'hi ha, en el mateix ordre en què apareixen en el treball i amb les mateixes subdivisions. S'hi posen els títols i subtítols dels diferents epígrafs, seguits del número de pàgina. Avui dia la forma més estesa de numerar títols i subtítols és la numeració decimal (consisteix a usar xifres aràbigues separades per un punt). Els epígrafs del mateix nivell s'alineen per l'esquerra, van seguits de punts conductors fins al número de pàgina, i es combinen diferents tipus de lletra (majúscules, minúscules, negretes, cursives...) per reflectir les jerarquies. Els enunciats de l'índex han de coincidir amb els que apareixen en el cos del treball. Ex.:

ÍNDEX

1. Introducció	2
2. La presentació del treball	3
2.1. <i>La portada</i>	4
2.2. <i>El tipus de lletra</i>	5
2.2.1. La negreta.....	7
2.2.2. La cursiva.....	8

Recordeu que, avui dia, la major part de processadors de textos disposen d'una eina específica que us permet fer l'índex o taula de continguts d'un document de manera semiautomàtica.

- c) *Introducció, cos del treball i conclusions.* Cada una d'aquestes parts del TFG s'han d'escriure seguint les mateixes normes tipogràfiques i de format (marges, mida i tipus de lletra, paginació, paràgrafs, interlineat, etc.), per tal que el treball mantingui una coherència visual que afavoreixi la lectura del text. En el capítol següent, *1.2 Criteris generals de presentació del treball*, teniu recollides les normes tipogràfiques que podeu seguir en el vostre TFG.
- d) *Notes.* Contenen informació complementària o marginal a la del cos del treball, i tot i que poden constar juntes, al final de cada capítol o de tot el treball, us recomanem que les situeu a peu de pàgina, ja que això fa més fàcil la lectura immediata del text. S'han de fer amb un cos de lletra més petit que el de la resta del treball i s'han de numerar correlativament des de l'inici del treball fins al final. Les referències a les notes dins del text s'han de fer amb la mateixa xifra volada, sense parèntesis.
- e) *Bibliografia.* Qualsevol treball acadèmic ha d'incloure les referències de les fonts que utilitza; aquestes referències poden aparèixer dins del text, quan es fan citacions bibliogràfiques, i també a la bibliografia final, que recull totes les referències utilitzades i consultades per a l'elaboració del treball, generalment ordenades alfabèticament pel cognom dels autors. Els aspectes formals aplicables a les referències bibliogràfiques els teniu explicats a el capítol 2 d'aquests materials.
- f) *Annexos o apèndixs.* Corresponen als materials que complementen el treball i que si s'incloguessin dins el text principal el carregarien innecessàriament, com hem vist en el capítol 1. Sovint es tracta de llistes de dades que s'han analitzat, d'enquestes que s'han dut a terme, de material divers que s'ha recollit o que serveix d'exemple d'alguna part del treball. Els annexos també han d'anar numerats, tot i que la xifra no sol aparèixer a la portada. Cada annex es pot identificar amb una lletra majúscula començant per la lletra A (ex.: Annex A, Annex B, etc.) o amb número (ex.: Annex 1, Annex 2, etc.). Normalment segueixen la paginació correlativa de la resta del treball, però segons el tipus de documents que s'adjunten de vegades és més adequat reiniciar de nou la numeració utilitzant xifres romanes en lloc de xifres aràbigues.

3.1.2 CRITERIS GENERALS DE PRESENTACIÓ DEL TREBALL

Els criteris generals que cal seguir en la presentació del treball corresponen a les normes estàndard més esteses:

- a) Els *fulls* han de ser de mida ISO A4, escrits a una sola cara i numerats correlativament amb xifres aràbigues. Cada full ha de tenir una quantitat semblant de text (unes 30 ratlles de 70 caràcters o bé 2.100 caràcters per full). És preferible que el text estigui *justificat* tant a la dreta com a l'esquerra, per tal que es distribueixi de manera uniforme a cada banda del full.
- b) *Numeració*. El treball ha d'anar numerat correlativament, en xifres aràbigues, col·locades al peu de la pàgina (centrada o desplaçada a la dreta). La paginació es comença a comptar a partir de la portada, tot i que no és visible ni en la portada ni en les pàgines de dedicatòria i d'agraïments.
- c) Pel que fa als *espais* cal tenir en compte els aspectes següents: el text s'ha d'escriure amb un *interlineat* d'1,2. Els *marges* poden ser els que doni per defecte el processador de textos que s'utilitzi (al voltant de 2,5 cm). Cal respectar, però, que siguin força generosos, sobretot el marge esquerre (d'un mínim de 3 cm), una part del qual serà ocupada per l'enquadració (en el cas que el text s'imprimeixi).
- d) Els *paràgrafs* han de ser iguals al llarg de tot el treball. Tot i que es pot utilitzar el *paràgraf ordinari*, en què es deixa un sagnat a la primera ratlla de cada paràgraf, actualment es recomana de fer servir el *paràgraf modern* (no es fa sagnat i es deixa una línia en blanc entre paràgrafs).

3.2 MAJÚSCULES I MINÚSCULES

L'ús de majúscules i minúscules és un aspecte relativament polèmic de la llengua, perquè no respon només a una regla establerta, sinó que també està sotmès a les modes, a les convencions i als costums propis d'organismes i grups professionals, i fins i tot al gust personal.

Tradicionalment, les majúscules inicials s'han utilitzat amb freqüència més pel seu valor referencial que per la seva utilitat distintiva, i encara avui dia en podem observar un ús sovint innecessari i incongruent. És important que en el vostre TFG feu un ús adequat de les majúscules que respongui a uns criteris homogenis i unificats al llarg del treball, per tal de donar una imatge de coherència i de qualitat al text.

En aquest apartat us oferim alguns criteris generals sobre el tema, aplicables a diferents àmbits formals, basats en les tendències minusculistes fomentades pels darrers moviments de renovació i modernització de la redacció, que pretenen acabar amb l'ús abusiu de la majúscula que tradicionalment ha imperat en la redacció de textos de caire formal.

L'ús de majúscules i minúscules té dues funcions: la funció demarcativa, que indica la situació d'una paraula dins d'un text (majúscula inicial de text o després de punt, per exemple), i la funció distintiva, que distingeix la naturalesa de la paraula (un nom propi, per exemple, s'escriu amb majúscula inicial per aquest motiu). És aquesta darrera funció la que genera més vacil·lacions entre els usuaris, i a la qual es refereixen els criteris que us comentem a continuació.

Podeu ampliar la informació sobre el tema consultant les següents publicacions en línia:

L'ús de les majúscules i minúscules (IEC):

<http://www.iecat.net/institucio/presidencia/ocal/pdf/Majuscules.pdf>

Majúscules i minúscules (Generalitat de Catalunya):

<http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Publicacions/Altres/Arxius/majus.pdf>

Majúscules i minúscules (UOC):

http://www.uoc.edu/serveilinguistic/criteris/convencions/majuscules_minuscules.html

- Es reserva l'ús de les majúscules per als noms propis de persones o entitats:

el senyor Antoni Brugalla
la Direcció General d'Universitats
la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona

Si la designació d'una entitat és incompleta, també s'escriu amb majúscules:

la Generalitat (per la Generalitat de Catalunya)

- Les denominacions genèriques s'escriuen sempre amb minúscula:

la direcció general competent en aquesta matèria
qualsevol caixa d'estalvis

- Els plurals utilitzen sempre les majúscules, encara que es tracti d'entitats concretes:

les direccions generals del Departament de Justícia
els departaments de Cultura i d'Ensenyament

- S'escriuen amb majúscula les designacions d'òrgans de gestió:

la Junta Directiva de l'Ateneu Barcelonès
el Consell d'Administració de Gas Natural

- Quan utilitzem una denominació sinònima o coreferent de la designació d'una entitat o una institució, l'escriurem amb minúscula inicial, encara que el terme inicial requereixi majúscula:

la cambra catalana (referint-se al Parlament de Catalunya)
el consistori badaloní (referint-se a l'Ajuntament de Badalona)
aquesta entitat (referint-se al Futbol Club Barcelona)

- Els càrrecs i les denominacions de professionals s'escriuen sempre amb minúscula:

el president de la Generalitat
el ministre d'Agricultura

Només s'utilitza la majúscula quan la designació del càrrec està introduïda per la forma protocol·lària de tractament que li correspon, que per la seva part ja s'escriu amb majúscula:

Molt Honorable President
Excel·lentíssim Senyor Governador

- Pel que fa al títol de llibres, s'escriu amb majúscula només la lletra inicial (i també les altres paraules que correspongui, d'acord amb aquests criteris):

Comentaris a la Llei orgànica del dret a l'educació
Diccionari general de la llengua catalana

- En el cas de noms de publicacions periòdiques, s'escriuen amb majúscula les inicials de tots els substantius i adjectius que els componen:

Revista Jurídica de Catalunya
Revista de Llengua i Dret

- Les festivitats i celebracions populars s'escriuen amb majúscules:

la revetlla de Sant Joan
l'Onze de Setembre
Cap d'Any
Nadal

- Els fets històrics singulars també van amb majúscules:

a Revolució Francesa
el Maig del 68

- Els mesos i els dies de la setmana s'escriuen sempre amb minúscula inicial.
- Les designacions genèriques de les vies públiques s'escriuen sempre amb minúscula:

la plaça de Sant Jaume
el carrer de Balmes
el passeig de Gràcia
la rambla de Catalunya

Tret de quan la designació s'empra amb valor absolut i esdevé un nom propi:

la Rambla
la Gran Via

- Els articles que formen part dels topònims catalans o catalanitzats s'escriuen amb minúscula, però els que formen part de topònims no catalans ni catalanitzats van amb majúscula:

Vilanova i la Geltrú

la Manxa

el Caire

Las Hurdes

La Spezia

Los Ángeles

3.3 LES ABREVIACIONS

La denominació genèrica d'abreviació fa referència a qualsevol forma gràfica abreujada que ens permet escurçar una paraula o un conjunt de paraules (abreviatures, sigles i acrònims, símbols, codis...).

Des del punt de vista de la redacció, cal tenir present que no convé abusar de les abreviacions, i utilitzar-les només quan realment hi ha una mancança d'espai, atès que són formes poc transparents que poden dificultar la comprensió del text. Per tant, tot i que en els textos acadèmics les abreviacions són molt usuals, cal restringir-ne l'ús i usar-les només quan estan molt esteses i estem segurs que el lector n'entendrà el significat. La primera vegada que s'utilitza una forma abreujada, cal fer-ne constar la forma desenvolupada, excepte en el cas d'abreviacions de coneixement molt estès i generalitzat. I també és molt útil incloure a la part inicial del treball un índex amb les abreviacions utilitzades. Finalment, és important recordar que en un mateix text s'ha de mantenir un criteri de coherència, de manera que no s'han de barrejar diferents tipus d'abreviacions per a un mateix mot o sintagma, i s'han d'utilitzar les formes tradicionals fixades per a cada llengua.

A continuació exposarem uns breus criteris sobre els tres tipus d'abreviacions més usuals (abreviatures, sigles i símbols), extrets de l'opuscle *Abreviacions* editat per la Generalitat de Catalunya (2005), que ens permetran distingir-los i usar-los de manera adequada segons les convencions més esteses per a la llengua catalana.

Podeu ampliar la informació sobre les abreviacions consultant les publicacions següents:

La grafia de les abreviacions (IEC)

<http://www2.iec.cat/institucio/seccions/Filologica/gramatica/default.asp>

Abreviacions (Generalitat de Catalunya):

<http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Publicacions/Altres/Arxiu/abreivia.pdf>

Abreviacions (UOC)

<http://www.uoc.edu/serveilinguistic/criteris/convencions/abreviacions.html>

Mestres, Josep M.; Guillén, Josefina (2004). *Diccionari d'abreviacions. Abreviatures, sigles i símbols*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. (Diccionaris Complementaris)

Les **abreviatures** són un escurçament gràfic d'un mot o sintagma que es forma suprimint lletres internes o finals i que s'indica amb un punt o una barra. Les abreviatures d'un sol mot són les *simples*, i les d'un sintagma són les *compostes*. Ex.: pàg. (pàgina), c/ (carrer), p. e. (per exemple), c/c (compte corrent). El punt abreviatiu sempre va seguit d'un espai, tant si es tracta d'abreviatures simples com de compostes. Ex.: pàg. 24, dir. gral. corresponent.

Si suprimim la part final d'un mot, parlem d'*abreviatura per suspensió*, i sempre s'ha de posar el punt darrer de l'última consonant abans de la primera vocal de la síl·laba següent. Ex.: serv. (servei), ag. (agost), col·l. (col·lecció), correus (corr.). Quan la part suprimida correspon a l'interior del mot, parlem d'*abreviatures per contracció*, formades amb una o algunes lletres inicials i una o algunes lletres finals. Ex.: St. (sant), nre. (nombre), fra. (factura), gral. (general). Un cas especial que no segueix cap dels criteris anteriors és el de les abreviatures formades només per la lletra inicial del mot. Ex.: h. (habitants), a. de C. (abans de Crist). Si ocasionalment cal crear una abreviatura, és recomanable seguir el procediment de suspensió, que és menys complex.

Les abreviatures s'escriuen amb la inicial amb majúscula o minúscula segons com s'escriu el mot o sintagma sencer, amb l'excepció de les formes abreujades de tractament i de designació genèrica de persones que precedeixen els noms propis, que s'escriuen sempre amb la inicial amb majúscula (Sr., Sra., Dr., Dra., Prof., etc.).

Les abreviatures han de conservar els accents que dugui la forma desenvolupada. Ex.: àt. (àtic), núm. (numero). Les que tenen com a formant la part final del mot sencer tenen plural i s'adaptin als canvis ortogràfics del mot o mots originals, i les altres resten invariables. Ex.: pàg. (pàgina o pàgines), Sr. (senyor), Srs. (Senyors), fra. (factura), fres. (factures). Cal evitar les reduplicacions: 10 pàg. (i no pas 10 pp.).

Quan abreugem un sintagma s'han de deixar els mateixos blancs entre mots que hi havia abans d'abreujar. Ex.: j. dir. (junta directiva), e. f. (en funcions). I si utilitzem un punt, no podem ometre cap partícula. Ex.: n. de l'ed. (nota de l'editor). Sí que ho podem fer, però, si abreugem el sintagma per mitjà d'una barra inclinada. Ex.: f/v (a favor vostre), e/c (efectes a cobrar). En el cas de *carrer*, són possibles les formes següents: c. de Mallorca, c. Mallorca, c/ de Provença i c/ Provença.

Els ordinals expressats en xifres poden dur un punt al final o no. En el cas que s'escriu amb lletra volada, cal escriure l'ordinal amb punt, d'acord amb el que s'ha fet tradicionalment en tipografia. Per tant, són possibles les formes següents: 1r, 1r. i 1.^r.

Les **sigles i acrònims** (en endavant ens hi referirem com a *sigles*) són abreviacions formades per la juxtaposició de parts d'un sintagma, que pot ser un nom propi o un nom comú. Ex: PP (Partit Popular), ADN (àcid desoxiribonucleic). A diferència dels símbols i abreviatures, la sigla esdevé un mot nou, que generalment es llegeix sense desenvolupar. Ex.: IVA (impost sobre el valor afegit).

Normalment s'escriuen amb majúscules totes les inicials que formen una sigla, encara que la forma sencera vagi en minúscula. Algunes, però, han passat a escriure's només amb la primera inicial amb majúscules, sobretot si són molt conegudes i es llegeixen sil·làbicament. Ex.: Unesco. I com a cas especial, les sigles de l'àmbit de l'arxivística, la documentació i les publicacions periòdiques es poden escriure amb alguna minúscula. Ex.: LECr (Llei d'enjudiciament criminal), LiA (*Llengua i Administració*). Un cas apart el constitueixen les anomenades sigles lexicalitzades, és a dir, les que funcionen plenament com un mot, de manera que s'accentuen, i poden formar derivats i plurals. Ex.: làser, tèlex, ovni, radar, etc.

Les sigles s'escriuen en rodona, malgrat que la forma sencera s'escriu en cursiva, no duen accent gràfic i no han de portar cap punt perquè el que ens indica que es tracta d'una sigla és el fet que tota la forma estigui amb majúscules. Ex.: DGLC (*Diccionari general de la llengua catalana*).

Pel que fa al gènere i al nombre, en general les sigles conserven el de la denominació completa. Ex.: el DOGC (el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*), la UB (la Universitat de Barcelona), les PAU (les proves d'aptitud per a l'accés a la universitat), els EUA (els Estats Units d'Amèrica). Gràficament, les sigles no tenen marca de plural (ni s'afegeix una *-s*, ni se'n dupliquen els components), encara que les pronunciem en plural. Ex.: els CAP (els caps), les ONG (les ongs).

La traducció de les sigles formades en altres llengües planteja diversos problemes de solució no sempre fàcil; en general, les sigles de noms propis (organismes, entitats, partits polítics i empreses) no es tradueixen, i en tot cas se'n tradueix la forma desenvolupada. Ex.: RENFE (Red Nacional de Ferrocarrils Españoles / Xarxa Nacional de Ferrocarrils Espanyols). Tot i així, per tradició, s'utilitzen algunes sigles creades a partir de la denominació completa traduïda. Ex.: OAP (Organització per a l'Alliberament de Palestina), EUA (Estats Units d'Amèrica). Les sigles usades com a noms comuns i que no siguin marques registrades, es poden traduir. Ex.: sida (síndrome d'immunodeficiència adquirida).

Un altre aspecte que sol presentar vacil·lacions és el de l'apostrofació dels articles *el* i *la*, i de la preposició *de* davant de les sigles, que tendeix a resoldre's tenint en compte la pronunciació. Davant les sigles que es pronuncien sil·làbicament, és a dir com a mots, l'apostrofació segueix les normes generals. Ex.: l'IESE (masculí), l'ONU (femení), la UOC (femení), la NASA, de RENFE. En el cas de les sigles que es llegeixen lletra a lletra, es considera la forma que tenen en pronunciar-les, tenint en compte que l'accent recau sobre la vocal tònica corresponent a la pronunciació de la darrera lletra, i s'apliquen les regles generals d'apostrofació. Ex.: l'IPC (l'*i-pe-ce*), la IBM (la *i-be-ema*), d'ADN (d'*a-de-ena*). I si pronunciem una sigla desplegant-la, l'hem d'apostrofar considerant o no el desplegament, i no la grafia de la sigla. Ex.: el TSJC (el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya).

Els **símbols** són signes gràfics que, en la ciència i la tècnica, representen una paraula, un sintagma o un valor, i solen estar fixats per organismes internacionals (unitats monetàries, símbols matemàtics, físics o químics, etc.). Per aquest motiu són el cas menys conflictiu d'abreviació, el que presenta menys vacil·lacions i on hi ha uns criteris més homogenis.

Poden estar formats per lletres o caràcters especials. Ex.: h (hora), m² (metre quadrat), \$ (dòlar). Si es tracta de lletres, s'escriuen amb minúscules o majúscules, d'acord amb la convenció establerta, i sempre van amb lletra rodona i sense punt, tot i que poden portar caràcters especials. Ex.: m³.

Quan el símbols acompanyen nombres, hi ha d'haver un espai entre l'última xifra del nombre i el símbol que la segueix, tot i que el signe % es pot escriure separat o enganxat a la xifra precedent. Ex.: 95 m (metres), 5% (per cent). I són invariables pel que fa al plural. Ex.: 10 km (quilòmetres).

3.4 TIPUS DE LLETRA: CURSIVA, NEGRETA I VERSALETA

La cursiva, la negreta, les cometes i les versaletes són recursos tipogràfics que serveixen per destacar o per caracteritzar una lletra, un mot, una expressió o un fragment d'un text. A continuació en destaquem els usos més generalment establerts que us poden ser més útils en la redacció del vostre TFG.

Informació complementària. Podeu ampliar la informació sobre aquests recursos tipogràfics al *Manual d'estil* i a diversos recursos en línia com ara la *Gramàtica* en construcció de l'IEC (<http://www2.iec.cat/institucio/seccions/Filologica/gramatica/default.asp>), els Criteris del Servei Lingüístic de la UOC (http://www.uoc.edu/serveilinguistic/criteris/convencions/tipus_lletra.html) o l'edició electrònica del Llibre d'estil de la Universitat Pompeu Fabra (<http://www.upf.edu/leupf/>)

La cursiva

La cursiva serveix per destacar o caracteritzar un fragment de text quan tot el conjunt del text està escrit en rodona. Si tot el conjunt del text estigués escrit en cursiva, aquesta funció la faria la rodona. En un text escrit a mà o a màquina, la indicació de cursiva es fa per mitjà del subratllat. Les funcions bàsiques de la cursiva són tres:

a) Indicar la reproducció exacta d'un fragment de text

Aquesta funció, també anomenada d'*atestació*, fa que s'escriuin en cursiva:

- Títols de llibres i publicacions periòdiques, obres teatrals i musicals, pel·lícules, sèries de televisió
- Paraules o conjunts de paraules d'altres llengües (estrangerismes i llatinismes), excepte les que ja estan adaptades al català, bé perquè ja estan documentades al diccionari sense cap mena de marca (asterisc o llengua de procedència), bé perquè estan acceptades pel TERMCAT. Atenció: les citacions textuais no s'han d'escriure mai en cursiva pel fet que el text citat sigui en una llengua altra que el català, perquè les cometes ja hi fan la funció de reproducció exacta.
- Noms científics internacionals d'animals i plantes.

b) Fer èmfasi o destacar un fragment de text, sense afegir cap mena de connotació

És la funció d'*insistència*, en virtut de la qual s'escriuen en cursiva:

- Mots claus i termes tècnics que es volen destacar visualment, generalment quan apareixen per primer cop.
- Paraules o fragments que esmentem per fer-ne una explicació posterior.
- Paraules o expressions mal escrites expressament, vulgars o d'argot.
- Els exemples en obres lexicogràfiques (diccionaris, vocabularis, enciclopèdies...). En canvi, els significats d'equivalències lèxiques s'escriuen entre cometes simples, i no en cursiva.
- Lletres, paraules o frases que s'utilitzen en sentit metalingüístic, és a dir, que s'utilitzen com a denominació d'elles mateixes.

c) Indicar una anotació fora de text:

Es tracta de la funció d'*anotació*, que fa que vagin en cursiva, entre d'altres:

- Els peus de tota mena d'il·lustracions (quadres, gràfics, fotografies, etc.).
- Les notes, els advertiments i les remissions que generalment es posen entre parèntesis al final d'articles i d'informacions d'algunes publicacions.

La negreta

La negreta és un tipus de lletra de traç més gruixut que el normal, que s'utilitza, amb moderació, per destacar visualment un fragment de text, en alguns casos com ara:

- Títols i subtítols de llibres i publicacions.
- Entrades dels mots en les obres lexicogràfiques.
- Mots o fragments de text que es volen destacar. Alerta! Això implica que se n'ha de fer un ús prudent: com més paraules en negreta hi hagi dins d'un text, menys destacaran.

La versaleta

La versaleta és una lletra majúscula de mida més petita, ja que té una altura intermèdia entre la majúscula i la minúscula. Per fer-la, només cal seleccionar l'opció "versaletes" de l'apartat de format de les fonts de qualsevol processador de textos. Cal recordar que la versaleta no és una majúscula, de manera que, en un text en versaleta, generalment s'escriuen amb majúscula la inicial absoluta i les inicials dels mots que calgui.

Alguns dels casos en què és recomanable usar versaleta són:

- Cognoms dels autors (escrits amb majúscula inicial) en les notes a peu de pàgina, les bibliografies i els índexs onomàstics. Ex.: SOLÀ, Joan.

- Les xifres romanes que acompanyen un mot escrit en minúscula (numeració dels segles i dels volums, toms, capítols, etc. d'una publicació); ex.: el segle XVIII; en canvi, si acompanyen un mot escrit en majúscula, les xifres romanes també s'escriuen en majúscula per fer caixa amb les majúscules del nom propi (com és el cas dels nombres romans que segueixen el nom d'un rei, papa, etc.); ex.: Joan Pau II.

Aquests tipus de lletres es poden combinar, i formar per tant la cursiva negreta, la versaleta cursiva negreta, etc.

3.5 SIGNES DE PUNTUACIÓ

Els signes de puntuació tenen una doble funció molt important dins del text: com a marcadors discursius, d'una banda, serveixen per modular el discurs i per aconseguir una bona comprensió textual; d'altra banda, com a marcadors gràfics, són indispensables per distribuir la informació de manera adequada i contribuir, així, a una presentació de qualitat.

Aquesta doble funció dels signes de puntuació els fa esdevenir un element indispensable per construir adequadament el significat del text. Per aquest motiu, si voleu que el vostre treball acadèmic comuniqui exactament el que preteneu dir, cal que conegueu els criteris que guien l'ús dels signes de puntuació.

D'entre els diversos recursos relatius als usos dels signes de puntuació en català, destaquen els següents:

- *Els signes de puntuació* (IEC)
<http://www2.iec.cat/institucio/seccions/Filologica/gramatica/default.asp>
- *Els signes de puntuació i altres signes gràfics* (Argumenta)
http://wuster.uab.es/web_argumenta_obert/unit_23/tot_t23.html
- UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA. *Els signes de puntuació*. Bellaterra: Gabinet de Llengua Catalana. Universitat Autònoma de Barcelona, 1995.
- PUJOL, J. M.; SOLÀ, J. *Ortotipografia i manual de l'autor, l'autoeditor i el dissenyador gràfic*. Barcelona: Columna, 1995.
- *Signes de puntuació* (Generalitat de Catalunya)
http://www20.gencat.cat/docs/Justicia/Documents/ARXIUS/doc_10896884_1.pdf

En aquest sentit, cal que tinguem present que la puntuació no és una simple convenció que es pugui reduir a un conjunt de normes i regles de validesa universal, perquè, tot i que hi ha algunes restriccions ben establertes, també hi ha opcions estilístiques que són variables. Reproduïm aquí uns consells generals sobre la puntuació, oferts per Joan Solà i Josep M. Pujol, a l'obra *Tractat de puntuació* (Barcelona: Columna, 1989), i recollits a *Argumenta* http://wuster.uab.es/web_argumenta_obert/unit_23/tot_t23.html:

- a) Tinguem *equilibri*. Concepte difícil de definir i sobretot d'exemplificar. Equival més o menys a *mesura, proporció*, que són qualitats que és bo que tingui un escrit.
- b) Siguem coherents. Els criteris amb què puntuem han de mantenir-se al llarg d'un mateix escrit. Seria poc equilibrat i poc coherent qui adés posés entre comes, adés sense, un mateix fragment dins un mateix context.
- c) Cerquem l'eficàcia. El primer precepte de la puntuació és l'eficàcia: l'escriptor se serveix dels auxiliars que són els signes de puntuació per transmetre al lector amb la màxima fidelitat el seu pensament.
- d) Mantinguem la continència. L'abús dels signes de puntuació pot produir una sensació de trinxament del pensament.
- e) In dubiis, libertas. [...] Ningú no té dret a esmenar la plana del veí en nom del seu gust personal o d'un rampell momentani. Hi ha signes de puntuació que són d'ús obligatori i segur, però n'hi ha d'altres que admeten un cert marge de llibertat; potser podríem dir que són dubtosos, i per tant s'hi ha d'aplicar aquell principi jurídic: "In dubiis, libertas".

A continuació us oferim una selecció d'alguns usos dels signes de puntuació que considerem que us poden ser útils en la redacció i presentació formal del vostre treball acadèmic.

Posició dels signes de puntuació

- Els signes de puntuació senzills (coma, punt, punt i coma, dos punts, punts suspensius, signe d'interrogació i signe d'admiració) s'escriuen enganxats a la paraula anterior i separats per un espai blanc de la paraula posterior.

La coma

- Per regla general no s'escriu coma entre el subjecte i el verb, o entre el nucli d'un sintagma i els seus complements, tot i que de vegades aquesta norma es pot ajustar segons la complexitat de l'oració i l'opció de l'autor.
- En les xifres usem la coma (i no el punt o l'apòstrof) per separar la part entera de la part decimal. Ex. : 7,43.
- En les llistes de bibliografia, la coma separa el cognom del nom dels autors. Ex.: SOLÀ, Joan.
- En una datació, la coma separa la localitat de la data. Ex.: Barcelona, 2 de gener de 2012.
- En una adreça, la coma separa el carrer del número, i el número del pis, però no el pis de la porta. Ex.: C/ Balmes, 344, 1r 1a.

El punt

- En els títols d'apartats i subapartats, usem el punt (i no el guionet) per separar el número d'ordre del títol de l'apartat, però ometem aquest punt en les referències internes. I tampoc no posem mai punt al final del títol o subtítol. Ex.: 3.1. El català medieval [però: Vegeu el capítol 3.1 d'aquest treball].
- En les xifres, separem els milers i els milions amb punts quan indiquem quantitats, però no quan indiquem anys, pàgines o números d'ordre dins d'una sèrie (en aquest darrer cas podem usar com a separador un espai en blanc). Ex.: L'any 2012. La pàgina 1100 del llibre. El meu DNI es el 46 222 323.
- En les indicacions horàries, separem les hores i els minuts amb un punt. Ex.: Són les 15.15.
- En l'escriptura abreujada de les dates separem el dia del mes i el mes de l'any amb un punt. Ex.: El dia 23.05.2012.

Altres signes

- Els *signes d'interrogació i d'admiració* només s'escriuen al final del període d'entonació interrogativa i exclamativa, respectivament, i no duen mai un punt a continuació, perquè ja fan aquesta funció.
- Els *guions* s'utilitzen per marcar un incís, un aclariment o un pensament, i sovint són intercanviables amb els parèntesis. El guió final o de tancament desapareix si hi ha un punt, especialment si és un punt i a part.
- Les *cometes* poden ser llatines o baixes (« »), angleses o altes (" ") i simples (' '). En principi, hauríem d'utilitzar les cometes baixes però, en no aparèixer per defecte en els processadors de textos, també s'admet l'ús de les cometes altes. S'utilitzen per reproduir una citació o paraules textuais d'algú, per indicar títols d'articles, capítols, poemes o cançons que formen part d'una obra (llibre, revista, diari, àlbum...), i per posar en relleu un mot o una expressió, o per indicar-ne un ús connotat o el significat (en aquest darrer cas cal usar exclusivament les cometes simples). Si un fragment citat conté unes cometes en el seu interior, llavors cal establir la relació de jerarquia següent: «text "text 'text' text" text».
- Els *punts suspensius* són tres i prou, s'escriuen enganxats a la paraula precedent i mai no es posen després de l'abreviatura *etc.* perquè ja tenen la mateixa funció.

BIBLIOGRAFIA

BIBLIOGRAFIA CITADA

[Abreviacions](#) (2005). Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència, (Criteris Lingüístics, 2). [en línia] [Consulta: 1 oct. 2012].

American Psychological Association (2009). *Publication Manual of the American Psychological Association*. 6th ed., Washington, D.C.: APA.

[Argumenta](#). Serveis lingüístics de les universitats catalanes, 2001-2006. [en línia] [Consulta: 1 oct. 2012]

Chicago Manual of Style (2010). 16th ed., Chicago: University of Chicago Press.

[Citació bibliogràfica](#) (2009). Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de la Vicepresidència. (Biblioteca Tècnica de Política Lingüística, 1). [en línia] [Consulta: 1 oct. 2012].

[Criteris de traducció de noms, denominacions i topònims](#) (1999). Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, (Criteris Lingüístics, 3). [en línia] [Consulta: 1 oct. 2012].

Els signes de puntuació (1995). Bellaterra: Gabinet de Llengua Catalana. Universitat Autònoma de Barcelona.

ESTIVILL, Assumpció; URBANO, Cristòbal (1997). "[Com citar recursos electrònics](#)". Versió 1.0. Barcelona: Escola Universitària Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i Documentació. [en línia] [Consulta: 1 oct. 2012]

GIBALDI, Joseph, i S. Achtert WALTER (1988). *MLA Handbook for Writers of Research Papers*. New York: Modern Language Association.

Institut d'Estudis Catalans (2003). [L'ús de les majúscules i minúscules](#). [en línia] [Consulta: 1 oct. 2012].

[Majúscules i minúscules](#) (2004). Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència. (Criteris Lingüístics, 1). [en línia] [Consulta: 1 oct. 2012].

MESTRES, Josep M. *et al.* (2009). *Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos*. 4a ed. Barcelona-Vic: Eumo ed.; Associació de Mestres Rosa Sensat; Universitat de Barcelona; Universitat Pompeu Fabra.

MESTRES, Josep M.; GUILLÉN, Josefina (2004). *Diccionari d'abreviacions. Abreviatures, sigles i símbols*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. (Diccionaris complementaris)

PUJOL, Josep M. ; SOLÀ, Joan (1995). *Ortotipografia i manual de l'autor, l'autoeditor i el dissenyador gràfic*. Barcelona: Columna,.

SERVITJE, Albert (1996). [Llibre d'estil de la Universitat Pompeu Fabra](#). Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. [en línia] [Consulta: 1 oct. 2012].

WEBGRAFIA CITADA

Criteris lingüístics. Web del Servei Lingüístic de la UOC.
[<http://www.uoc.edu/serveilinguistic/criteris/ortografia/criteris.html>] [Consulta: 1 oct. 2012].

Criteris lingüístics. Web del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.
[<http://www20.gencat.cat/portal/site/Justicia/menuitem.cc15117be9e6a1b6bd6b6410b0c0e1a0/?vgnextoid=5d12a1c9c9203110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnextchannel=5d12a1c9c9203110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnextfmt=default>] [Consulta: 1 oct. 2012].

Gramàtica de la llengua catalana (en construcció). Web de l'Institut d'Estudis Catalans.
[<http://www2.iec.cat/institucio/seccions/Filologia/gramatica/default.asp>] [Consulta: 1 oct. 2012].

RECURSOS DIVERSOS SOBRE COM ELABORAR TREBALLS ACADÈMICS

Com elaborar un treball acadèmic. Biblioteca i TIC. Universitat Pompeu Fabra.
<http://www.upf.edu/bibtic/recursos/treaca/tre-aca.html>

Com presentar un treball acadèmic. Bibliotècnica. Universitat Politècnica de Catalunya.
<http://bibliotecnica.upc.edu/content/com-presentar-un-treball-academic>

Pautes per a la presentació de treballs acadèmics. Facultat de Biblioteconomia i Documentació (UB).
http://www.ub.edu/biblio/docs/pautes_presentacio.pdf

Argumenta. Serveis lingüístics de les universitats catalanes.
http://wuster.uab.es/web_argumenta_obert/index.html